NEMZETI NŐNEVELÉS.

X. ÉVFOLYAM. 1889. MÁJUS. V. FÜZET.

A MAGYAR TANÍTÓNŐK TÖREKVÉSEI.

Negyedik évét fejezte be nemrég a Mária Dorothea egyesület. Aránylag csekély időszak az egyesület nagy céljaihoz képest, melyek első sorban ugyan a tanítónők és nevelőnők anyagi és szellemi érdekeinek előmozdítására irányulnak, de e mellett irányelvül tűzik ki a nemzeti nőnevelés reformját, sőt bizonyos határokig az összes művelt magyar nők tömörítését s szellemi törekvéseik niveaujának emelését is. De bármily csekély is a lefolyt idő e nagy feladatokhoz képest, most a tanítónők otthonának s a kisdednevelési kiállításnak küszöbön álló megnyitása alkalmával, melyek a tanítónői szakosztály által kiadandó könyvtár megindulásával mintegy az egyesület törekvései forrongó gyermekkorának bezárultát jelölik, helyes alkalom van visszatekinteni a multra s előre nézni a jövőbe. A «Nemzeti Nőnevelés» olvasói, kiknek nagyobb része a Mária Dorothea egyesülettel már csak a megszokás folytán is rokonszenvezik, nem fogják rossz néven venni, ha egy pár lapot ennek a czélnak szentelünk.

Az eddigi eredmény viszonyaink között határozottan örvendetesnek mondható. Egyesületünk anyagilag nem egyenrangú ugyan más régebben alakult országos nőegyletekkel, melyek csaknem mindannyian százezrek felett rendelkeznek, a vörös kereszt egyesület pedig közel két millió felett, de ezt a hátrányt megmagyarázza az egyesület fiatal kora s jelentékenyen ellensulyozza az a körülmény, hogy a mi egyesületünk vagyona a szó szoros értelmében fillérekből gyült össze. Három nagy alapítványunk volt eddig: a védnöknő főherczegnőé, Hirsch báróé s Röck Szilárdé, de ez a három alapítvány együttvéve is csak egy negyedrészét alkotja annak az összegnek, melyet egyesületünk több mint 30,000 adakozótól a szó szoros értelmében krajczárokban gyüjtött össze.

A hatvanas évek kora óta, midőn a hazafias érzület az önkénytes gyüjtők ezreit alkotta meg, több izben történt már a mienknél nagyobb gyűjtés az országban, különösen emlékszobrok felállítására s elemi csapás által sujtottak segélyezésére, de magán egyesületet 20 év óta ily lelkes pártfogásban a nagy közönség nem részesített s a Mária Dorothea egyesület nem üres frázist fog bevésetni a tanítónők otthonának homlokzatára, midőn magas védnöknőjének javaslata szerint feliratja oda: «Tanítónőinek emelte közadakozás útján a magyar nemzet.» De eltekintve az erkölcsi nagy jelentőségtől, az egyesület négy évi működésének pénzeredménye sem csekély. *A tanítónők otthona,* ha teljesen készen lesz, a telekkel, felszereléssel s bekerítéssel együtt, *kerekszámban ötvenezer forint értékű vagyont fog képviselni* s ma már biztosnak látszik, hogy ez a vagyon a jelen év végén tehermentesen lesz a Mária Dorothea egyesület tulajdona s talán még egy pár ezer forint marad is az egyesület pénztárában. Igaz, hogy ezáltal az egyesület csak egyik s nem épen legjelentékenyebb czélját valósítja meg s azt is csak félig, mivel az otthon fenntartására a tagdíjak mellett még jelentékeny kamatozó tőkére van szükség, de hogy négy-öt év alatt ennyire jutottunk, ez magában véve is örvendetes s biztató jel a jövőre.

Kevésbbé eredményesnek látszik a *taggyűjtés.* Az alapító s rendes tagok száma ma még kevéssel haladja meg a 600-at. Igaz, hogy nőegyleteink nagyobb részének ennyi fizető tagja sincs, mert több országosnak nevezett egyesületnek alig van kétszer annyi tagja, mint a hány főből áll a választmány s új tagok toborzása ma már különös kedvezmények nélkül mindenütt nehezen sikerül. De ép azért, mert tudjuk, hogy Magyarországon tanítással és neveléssel hivatásszerűleg mintegy tizezer nő foglalkozik, méltán kevésnek tünhetik fel ez a szám, annyival inkább, mert a tagok egyharmada más táborból való. Nem kell elfelednünk azonban, hogy mindeddig a Mária Dorothea egyesület tagjai közé való belépés csak áldozatot jelentett, a szegény sorsú tanítónők részéről olykor nagy áldozatot, mert elvégre is az otthonba egyelőre nagyon kevesen juthatnak be s a tervezett segélyző és kölcsönpénztár, valamint helyközvetítő

intézet felállítása még a jövő feladata. Nem kell felednünk továbbá azt sem, hogy az egyesület az adományok nagymérvű gyűjtésével egyidejüleg a tagok gyűjtésénél nem fejthetett ki kellő tevékenységet, a minek tulajdoníthatjuk főkép, hogy a sok ezer nevelőnő közül alig egy pár tagja van egyesületünknek s a tanítónők, kiknek száma — az apáczákon kívül is — közel háromezer, csak tizedrészben csatlakoztak a zászló alá. De ez a tizedrész már igen nagy töredék. Illusio azt hinni, hogy bármely társadalmi osztály kényszereszközök alkalmazása nélkül habozás nélkül s rögtön csoportosuljon közös érdekeinek előmozdítására. Az Eötvös-alap, mely nem egyeseknek, hanem százaknak nyujt segélyt, közel másfél évtized alatt nem volt képes arra, hogy a tanítók egy tizedrészét fizető tagjai közé vonja be, bár eszméje s czéljai ellen senki sem szólalt fel. A Mária Dorothea egyesület négy-öt év alatt megtette ezt, megtette, habár alakulásakor épen az előtérbe lépett Otthon számtalan gúnynak s támadásnak volt kitéve a tanítónők körében, kik a «vén leányok veszekedő helyé»-ről még ma is sokszor beszélnek nevetve. Ma mindamellett erőszakolás s agitálás nélkül a tanítónők egy tizedrészénél jóval több rendes fizető tagja egyesületünknek s ma már nem egyenkint, de tömegesen mutathatunk olyanokra, kik lelkesülnek is az ügyért, kik fáradságot s munkát tudnak áldozni, kik messze földről eljönnek gyűléseinkre s barátokat szereznek eszméinknek mindenütt. A leghiggadtabban ítélve meg e változást ily rövid idő alatt, elmondhatjuk, hogy ez nemcsak siker többé, ez diadal, melynek erkölcsi ereje jövőre több-több hódítást igér.

Az egyesület anyagi gyarapodása első sorban *a tanítónők otthona* javára gyült adományoknak köszönhető s így természetes is, hogy mindeddig ennek az intézetnek felállítására volt a Mária Dorothea egyesületnek főgondja. E tekintetben ma már bizonyos megnyugvással nézhetünk a jövő elé. Egyetlen 4000 frtos alapítványunk sincs ugyan, melynek kamataira egy munkaképtelenné lett szegény tanítónőt felvehetnénk, de másrészt az építés teljes befejezése s a felszerelés költségei biztosítva vannak s így az Otthon fenntartásánál legfőbb kiadás, a házbér, elesik s mivel az Otthonnak a fizető bennlakóktól s a Budapestre jövő vidéki nőtagoktól némi jövedelme

lesz, a fentartás évenként 3—3000 forintnál nagyobb összeggel nem fogja terhelni az egyesületet, mely összegnek előteremtése reménylhetőleg soha sem fog tulságos nagy gondot okozni, annyival kevésbbé, mert a kormánytól és a fővárostól már a közel jövőben reménylünk alapítványokat.

Örvendetes és eddig nem eléggé hangsúlyozott körölmény azonban egyesületünk életében az, hogy *a tanítónők otthonának létesítése nem absorbálta az egyesület összes működését.* A magyar nők társadalmi működésében egy magasabb s eszményibb fokra jutást jelöl ez a körülmény. Régibb országos jellegű nőegyletünk — elég legyen csak a nőképző egyletre, a magyar gazdasszonyok egyletére s az országos nőipar-egyletre utalnunk — mind megannyi oly czéllal s kitűzött feladattal indult meg, hogy egy nagyobb társadalmi reform előharczosai s országszerte megvalósitói lesznek és mind megannyi, az orsz. kisdedovó egyesület kivételével, megzökkent pályájában s nagy feladatainak egy kis töredékével megelégedve jelenleg egyetlen intézet fentartásával foglalkozik. A Mária Dorothea egylet tagjainak buzgósága és vezetőinek tágabbkörű eszmemenete folytán már most, a kezdet nehézségei közepette, kikerülte ezt a szirtet s biztosítva van, hogy eszményi czéljai elejtésével nem lesz csupán egyetlen intézet fentartója.

A legdöntőbb bizonyíték erre a *tanítónői szakosztály* működése. Alig másfél éve áll fenn ez a szakosztály és már is elismerésre méltó eredményeket mutathat fel. A tanitónők, kik mindeddig csaknem teljesen visszavonultak az egyesületi élettől s a számtalan pedagogiai egyletekben is rendesen csak néma hallgatók voltak, a szakosztály ülésein most tömegesen jelennek meg, dolgoznak, élénken tanácskoznak és felolvasó vagy értekező nőkben soha sincs hiány. Ez a Mária Dorothea egyesület tanítónői szakosztályának legfőbb erkölcsi eredménye. E mellett azonban — az egyesület czéljainak megfelelően — a szakosztály már két nagyobb munkát létesített. Egyik a *serdülő leányok számára ajánlható olvasmányok* egybeállítása, melynek kiváló gonddal készült s épen ezért nemcsak pedagogiai, de általános kulturális szempontból is nagyfontosságú kritikai jegyzéke valószinűleg már a jövő évben megjelenik.

A másik a közelebb megindúló *Mária Dorothea könyvtár*, mely leányok és nők számára alkalmas eredeti és fordított művekről gondoskodik.

A tanítónői szakosztály működésén kívül azonban maga az egyesület sem feledkezett meg kitűzött czéljairól, habár egyelőre, igen tapintatosan, főkép azok megvalósítására törekszik, melyek egyúttal az egyesület anyagi érdekeit is előmozdítják. Ilyen volt első sorban a *fürdőházak létesítése*, melyek által az egyesület tagjai egy részének nagyon hasznos előnyöket nyujt, de a melyek egyúttal — különösen az épitkezéseknél nyert kedvezmények folytán — hasznos befektetések is lesznek. Még fontosabb az egyesület által a jelen évben létesítendő *országos kisdednevelési kiállítás*, mely, reménylhetőleg, nemcsak jelentékeny jövedelmi forrás lesz, de tervezeténél fogva, mely a kiállítás tanuságait előadásokban és nyomtatványokban rögtön feldolgoztatni akarja, a magyar nemzet társadalmi életének valóságos hasznot hajt és a nőnevelés, különösen pedig az anyák kötelességeinek terjesztése által egyesületünk eszményi czéljait nagyon előmozdítja, nem is említve azt, hogy egy ily országos kiállitás, ha sikerül, az egyesület tekintélyének és hirnevének minden másnál nagyobb szolgálatokat tehet.

A Mária Dorothea egyesület eddigi működésével tehát nagyjában meg lehetünk elégedve s a biztató jövőt tekintetbe véve, egy pillantást is vethetünk legközelebbi teendőinkre.

Mindenekelőtt feltétlenül szükséges *az egyesület jelen vagyonát legalább megkétszerezni*, hogy az Otthon fentartásán kívül más czélok megvalósitására is jusson legalább agitáló alap. A gyüjtések tovább folytatása mellett az eddigieknél nagyobb gondot kell fordítani új tagok szerzésére. Erélylyel és kitartással semmi sem lehetetlen. A természettudományi társulat, melynek, a vöröskereszt-egyletet kivéve, hazánkban talán legtöbb tagja van, tisztán a tagokhoz intézett felhivás által pár hó alatt ezernél több új tagot nyert. Ha az Otthon és a czemetei fürdőház kész lesz és különösen, ha az Otthon megnyitása után, a *helyközvetítő intézet* is megkezdi működését, új tagok szerzésére még több kilátásunk lehet, de a legtöbb akkor, ha az egyesület alapszabályaiban is kimondott *kölcsönző és segélyző*

intézetet létesítjük. De erre ismét kell egypár ezer forint. Nem lehetne-e e czélból hazánkban eddig még kevésbé szokott pénzforráshoz nyulni? Egyes buzgó tagok könnyen reábeszélhetnének *vagyonos gyermektelen öregeket, hogy egyesületünket tegyék örökösökké* és tőkéjüket az egyesület pénztárába annak örökösödési jogával helyezzék el oly feltétellel, hogy az összes kamatokat tetszésük szerint kijelölt időben és helyben megkapják. Ily módon nemcsak jótékonyságot gyakorolnának, de a pénzkezelés kellemetlenségeitől és veszélyeitől is megszabadulnának. Különösen öreg, a világon egyedül álló nőknek ily feltétel mellett még a tanítónők otthonába felvételt is lehetne biztosítani.

Az egyesület anyagi helyzetének megerősödése után a tagok számára felállítandó kölcsönző és segélyző intézet mellett a Mária Dorothea egyesületnek két uj intézet felállítását kell első sorban tervbe vennie. Egyik egy *háztartási iskola* megnyitása avagy ilyesminek magános vállalkozó által eszközlendő életbeléptetése esetén annak segélyezése és szellemi vezetése. Ily iskola bizonyos fokig gyakorlati megvalósítása volna az egyesület pedagogiai törekvésének. A másik intézet volna *egy nagyobb nyilvános női könyvtár* felállítása, kapcsolatban olvasó-teremmel és felolvasásokra alkalmas helyiséggel, mely a hazánkban szokatlan női kaszinók helyét pótolná, s mely, öntudatos pedagogiai vezetés mellett, nemcsak a Mária Dorothea egyesület erkölcsi reputacziójá nagyban emelni, de a főváros művelt hölgyei között, melynek nagy része jobb meggyőződése ellenére is léha kölcsönkönyvtárakhoz és felületes kávétracscsokhoz van kötve egy pár nem épen az ő számukra rendezett felolvasáson kívül, e nők között — mondjuk — sokat igérő apostoli missziónak volna alapja.

De nem folytatom tovább. A Mária Dorothea egyesületnek némely tagja, ki a lüktető társadalom mozgató erejét nem ismeri s a mi egyesületeink sablonja szerint ennek az egyesületnek is egyedüli feladatát egy jótékony intézet alapításában és fentartásában látja, ábrándosoknak fogja tartani ezeket a terveket. Pedig nincs igaza. A Mária Dorothea egyesület eddigi működésében egészséges csíra kelt ki és ha vezetői nem lesznek lanyhák, ebből

a csirából messze szétterjedő terebélyes fa lesz, a tanitónők és egyúttal a magyar művelt nők anyaegylete, mely tagjai anyagi helyzetének javitásán kívül a nemzeti nőnevelés reformjában előharczos lesz s melynek élén tekintélyes szakközlöny és jól szervezett iroda felett rendelkezve a német Lewald Fannyk és Hirsch Jennykhez hasonló egy-egy kiválóbb magyar nő tehetségének egész erejét érvényesitheti, megtoldva munkáját avval a csodás tapintattal s kedélybenső séggel, melyet a természet a szereplő férfiak nagy részétől megtagadott. Ugy legyen !

György Aladár.

A TANÍTÓKÉPZŐINTÉZETI TANÁROK EGYESÜLETE.

A tanítóképzőintézeti tanárok egyesülete e hó 16-án megalakult. Igaz értéke szerint birjuk méltányolni e tény fontosságát, azért őszinte örömmel üdvözöljük az új egyesületet.

A tanítóképzőintézetek az ország minden részében szétszórva, eddigelé úgyszólván semmi kapcsolatban sem állottak egymással; mindegyikök elszigetelve végezte a maga fontos munkáját, a nélkül, hogy egyik a másiktól akár okulást, akár buzdítást nyerhetett volna hivatása betöltésében. Mivel pedig nem érintkeztek egymással, verseny sem fejlődhetett ki köztük, s elmaradt a nemes verseny eredménye is: az egységes szellem föllendülése a tanításban és a testületi életben egyaránt. Ezen a szétzüllöttségen nem segíthetett a kormányfelügyelet sem; a tanitóképzőintézetek a kir. tanfelügyelők hatósága alá rendeltetvén, úgy szólván mindegyiköknek más-más felügyelője volt s ezzel lehetetlenné vált az egység a vezetésben is. Ilyen körülmények közt, bár természetesnek találtuk, nem fájlalhattuk eléggé, hogy tanítóképzésünk fejlődése nem haladhatott lépést közoktatásunk többi ágainak fejlődésével. Hálával fogadtuk mindazt, a mit a kormány e téren is tett s örömmel konstatálhatjuk különösen az állami tanítóképzés haladását a multhoz képest; de ép oly kevéssé tagadhatjuk a hiányokat, ha közoktatásunk egyéb ágaira tekintünk s szorongó érzés fog el bennünket, ha arra gondolunk, hogy hol kellene már lennünk! Annyi kétségtelen tény, hogy tanítóképzésünk nem foglalja el azt a helyet és rangot, a mely közoktatásunk rendszerében jogosan megilletné.

Érezték ezt a tanítóképző intézetek tanárai is s nem mai keletű az a törekvésük, hogy a maguk erejéből is megtegyenek minden kitelhetőt az ügy emelésére s a maguk helyzetének javítására.

Régóta jelszó közöttük a testületi egyesülés! Már a hetvenes években történtek kisérletek e végből s a kezdeményezés ép a központból, a fővárosból indult ki; de e kisérleteknek nem volt eredményök. Azóta a mozgalom évekre megszünt s a tanítóképzőintézetek tanárai a testületi életben csak annyiban vettek részt és érvényesítették érdekeiket, a mennyire ezt a hivatalos tantestületek s az országos képviseleti tanítógyűlések megengedték. E képviseleti tanítógyűléseket nagy reményekkel fogadták, de azok nem valósították meg reményeiket s utóbb egészen abba is maradtak. Különösen a vidéki tanítóképzőintézetek érezték elszigeteltségöket és elmaradottságukat s újult erővel ébredt föl bennük a vágy a testületi érintkezés, az egyesülés után. A dévai tanítóképzőintézeté s annak lelkes igazgatója, Hetyey Gáboré az érdem, hogy e mozgalom vezetését kezébe ragadta. Lapot alapítottak, hogy legyen az közös organuma a tanítóképző intézeteknek s előkészítője a testületi szervezkedésnek, az egyesülésnek. A megindult agitáczió nem is maradt hatás nélkül. A mozgalom vezetői már a mult évben annyira megérleltnek tekintették az egyesülés ügyét, hogy elhatározták a tanítóképzőintézeti tanárok első képviseleti közgyűlésének megtartását Losonczon. Az első kisérlet korainak bizonyult, a közgyűlést nem lehetett megtartani.

A mi azonban akkor meghiusúlt, az idén a nagyhét első napjain, a fővárosban valósággá vált: az első képviseleti közgyűlés megtartatott és a tanítóképzőintézeti tanárok országos egyesülete megalakult. Nem tagadható ugyan, hogy a mozgalom sikere nem volt teljes, a mennyiben a felekezeti képzőintézetek tartózkodtak attól s az ország első tanítóképzőintézete, a budai pedagogium sem vett részt benne; de azért nincs a ki kétségbe vonná ez eredmény döntő fontosságát. Nincs okunk föltenni, hogy a budai pedagogium a történtek után ne csatlakoznék az egyesülethez, hisz a közgyűlésen is csupán opportunitási okoknál fogva nem vett részt és reméljük, hogy a felekezeti képzőintézetek sem fogják megtagadni támogatásukat a közös ügytől.

Tizenkilencz állami tanítóképzőintézet tanári testületének képviselői gyülekeztek össze a fővárosban e hó 13-án. Ez nap volt

az ismerkedő estély, másnap az előértekezlet s 15-én és 16-án tartották meg a közgyűlést az orsz. közoktatási tanácsnak e czélra szíves készséggel átengedett tanácskozó termében. Miután a közgyűlés elnökéül *Péterfy Sándort*, alelnökéül *Hetyey Gábort*, jegyzőiül *Nagy Lászlót* és *Felméry Albertet* választották meg, azonnal kezdetüket vették az érdemleges tárgyalások.

A képzőintézetek tantervéről Scherer Sándor (Baja) értekezett. Kifejtette, hogy a képzőintézetekben az oktatás kettős czél szolgálatában áll: általános műveltséget ád s a mellett szakpályára képez. Csak úgy közelíthetjük meg jobban a fontosabbik, a tulajdonképeni czélt, ha az általános képzés adását nagyobb mértékben követeljük meg az előkészítő iskoláktól, mert csak így fordíthatunk nagyobb gondot a szakképzésre magában a tanítóképzőben. Itt tegyük minél gyakorlatibbá az oktatást, szaporítsuk a pedagogiai órák számát, különösen a negyedik osztályban s az általános műveltséget adó tárgyakat oszszuk be lehetőleg a három alsó osztályra. Az előadó értekezését a közgyűlés figyelemmel hallgatta; eszmecsere is indult meg fölötte; de mivel az értekezéshez a reformokra vonatkozólag részletes tervezet is volt csatolva, ez alapos megvitatás és javaslattétel czéljából egy e végre választott bizottsághoz utasíttatott.

A második tárgy volt a *képzőintézeti tankönyvek* kérdése, melyről *Somogyi Géza* (Znióváralja) referált. Kimutatta a használatban levő tankönyvek hiányait s konstatálta, hogy alig van iskola, a mely oly kevéssé volna ellátva az ő speciális czéljaira szolgáló tankönyvekkel, mint a képzőintézetek. A közgyűlés az előadó fejtegetéseit egészben véve helyesléssel fogadta s elhatározta, hogy az alakítandó egyesület törekedjék egyrészt a tananyag részletes feldolgozása által a baj megszüntetésére hatni, másrészt pedig a kormány figyelmét megfelelő tankönyvek iratásának és kiadásának szükségességére felhívni

Ezután *Radó Vilmos* (Budapest) a tanképesítő vizsgálatokra vonatkozólag terjesztette elő javaslatait részletes és alapos megokolás kiséretében. Javaslatai a következőkben foglalhatók össze: a tanképesítő vizsgálat osztassék két részre: alapvető- és szakvizsgálatra; az előbbeni állana az általános műveltségre tartozó tantár-

gyakból és a harmadik évfolyam végén tétetnék le, az utóbbinak tárgyait kiválóan a pedagogiai studiumok és a gyakorlati tanítás képeznék s ez a vizsgálat a negyedik év befejeztével, esetleg egy gyakorlati év betöltése után volna letehető. A magán úton készülők csak az évenként letett osztályvizsgálatok után bocsájthatók képesítő vizsgálatra s ekkor is feltüntetendő az oklevélben a magán úton való készülés. A közgyűlés hozzájárult e javaslatokhoz.

Az említett kérdéseken kívül még egyéb tételek is voltak kitűzve tanácskozásra, ú. m. *a képzőintézeti tanárok szolgálati pragmatikája* (előadó: *Triff Gábor*, Zilah), *az igazgatótanács és annak az igazgatóhoz való viszonya* (előadó: *Arányi Antal*, Igló), *a képzőintézeti tanárok iskolai látogatása* (előadó: *Wiener Péter*, Igló), *az internátus és konviktus kérdése* (előadó: *Bartsch Samu*, Baja) *és a képzőintézeti növendékek önképzése* (előadó: *Felméry Albert*, Félegyháza); e tételek tárgyalása azonban az idő rövidsége miatt a jövő közgyűlésre halasztatott.

Utolsó tárgya volt a közgyűlésnek a *tanítóképzőintézeti tanárok egyesületének megalakítása*. Hosszú viták és tárgyalások után kimondotta a közgyűlés az egyesület megalakítását s azonnal hozzá fogott az alapszabályok tárgyalásához, a melyeknek tervezetét *Zajzon Dénes* (Félegyháza) készítette el. Az alapszabályok letárgyalása után megalakult az új egyesület ideiglenes tisztikara is, melyre az egyesület végleges megalakulásának előkészítése és munkásságának vezetése bizatott. A tisztikar a következő: elnök *Péterfy Sándor*, alelnök *Hetyey Gábor*; titkár *Nagy László*, jegyző *Felméry Albert*, pénztárnok *Zajzon Dénes*. A választmány egyelőre 23 tagból állíttatott össze, de a közgyülés felhatalmazta a választmányt, hogy tagjainak számát a belépendő egyesületi tagok közül 30-ra egészítheti ki. A választmány tagjai: *Arányi Antal, dr. Bartsch Samu, Borbély Sámuel, Csepreghy Ferencz, Dezső Lajos, Dusóczky Károlyné, Hoffmann Amelie, Komáromy Lajos, Kerner Péter, László Zsigmond, Lénhárt Károly, Lázárné Kasztner Janka, Radó Vilmos, Somogyi Géza, Sebestyén Gyula, Scherer Sándor, Szente József, Szováthy Lajos, Szabó Lajos, Triff Gábor, Úhrl Józsa, Wiener Péter* és *Zirzen Janka*.

Az egyesület megalakítása után a közgyűlés tagjai Péterfy Sándor vezetése alatt testületileg felvonúltak Budára, hogy gr. Csáky Albin, vallás- és közoktatásügyi miniszter úr előtt kifejezzék hódolatukat és hálájukat a tanítóképző intézeti tanárok ügye iránt való jóindulatáért, melynek az utóbbi időkben többször adta bizonyságát. A közgyűlés tagjai mind a miniszter úrnál, mind Berzeviczy és Gönczy államtitkár uraknál váratlanúl kedves és kegyes fogadásban részesültek. Felejthetetlenek maradnak azok a szavak, a melyekben a legilletékesebb helyről hallották törekvéseik helyeslését és jóváhagyását. A közgyűlésnek valóban legméltóbb és legörvendetesebb befejezéséül szolgáltak e nyilatkozatok, a melyeknek jelentősége felülemelkedik a napi események fontosságán s a melyeket a tanítóképzőintézeti tanárok joggal úgy tekinthetnek, mint egy szebb jövő zálogát.

Péterfy Sándor üdvözlő beszédére, a melyben a képzőintézeti tanárok törekvéseit és a közgyűlés lefolyását ismertette s az új egyesület megalakulását bejelentette, a miniszter úr így válaszolt:

«Örömmel vettem hírét annak, hogy önök egybegyűlve, saját ügyeiket megbeszélni óhajtják s hogy ezt nekem tudomásomra is hozták. Még nagyobb örömömre szolgál, hogy egyesületté alakultak. *Egyesületi együttes működés útján sokkal jobban lehet ápolni a közügyet, mint szétforgácsolva.* A hirlapokból már tudomást vettem tanácskozásukról. Megnyugtathatom önöket, hogy esetleges propozicióikat mindig behatóan fogom megfontolni, és reménylem, fogok azok közt olyanokat találni, a miket a népnevelés és tanítóképzés terén értékesíthetek. Mindig könnyebbségemre esik az, ha szakemberektől kaphatom az információt. Hogy érdeklődöm az önök ügye iránt, ezt a közelmúltban is tapasztalhatták. Örömmel veszem az önök megjelenését, mert a személyes találkozás mindig előnyére válik az ügynek.»

A miniszter úrtól *Berzeviczy Albert* államtitkár úrhoz ment a küldöttség, a ki az üdvözlő szavakra ezeket mondá:

«Benső örömmel üdvözlöm a küldöttséget. Magyarország jövője attól függ, mennyit leszünk képesek a legközelebbi évtizeden keresztül a kultura czéljaira áldozni. A kulturának egyik legfontosabb tényezője a népnevelés; hogy pedig a népnevelés boldo-

gulhasson, a tanítóképezdéknek kell felvirágozniok. Ezért is örvendek az egyesület létrejöttének, mert így módjukban lesz tapasztalataikat és nézeteiket nyilvánítani. Üdvözlöm önökben az iskolamesterek mestereit, munkájokban pedig számíthatnak legodaadóbb támogatásomra.»

Végül *Gönczy Pál* államtitkár úr fogadta a küldöttséget s a következő meleg szavakkal viszonozta az üdvözletet:

«Köszönöm önöknek ezt a nem várt megtiszteltetést. Örülök, hogy egyesületté alakultak, mert az egyesülésben mindig van erő. Az egyesek nézeténél mindig többet ér az egyesületek által nyilvánított vélemény, mert inkább ment az egyoldalúságtól. Mindenkor méltányolni fogom jóra irányuló törekvéseiket. Kívánom, hogy egyesületük működéséből a közügyre nézve minél több jó származzék.»

A tanítóképzőintézeti tanárok első képviseleti közgyűlésének tagjai azzal a megnyugtató öntudattal térhettek haza, hogy lelkes fáradozásuk nem volt meddő s azt a biztosítékot vihették magukkal az ország minden részébe, hogy az ügy javára szolgáló törekvéseiket az ország kormánya jóakaró figyelemmel kíséri s oltalmába fogadja. De azért ne feledjük el, hogy az első lépés megtevésével még csak a kezdet kezdetén vagyunk túl s hogy a magunk elé tűzött czél elérése végett nagy önmegtagadásra, kitartó munkásságra és soha meg nem fogyatkozó lelkesedésre van szükségünk ezentúl is, ha azt, a mit már kivívtunk, minden időkre biztosítani óhajtjuk s ha a «kisded makkból terebélyes tölgyet» akarunk nevelni.

A CSELÉDÜGY LONDONBAN.*

Mikor két évvel ez előtt alkalmam volt az angol, illetve a londoni társas élettel közelebbről megismerkedni, gyakran bámulatba ejtett az az úgynevezett «*public spirit*» — közszellem — mely annak minden egyes rétegét áthatja, minden tagját munkára hívja; nem olyanra, mely az illető munkálkodó jólétét czélozza, hanem a melynek jótékony hatása gyakran az egész társadalomra kihat. E munkák alól a nők nemcsak hogy ki nem veszik magukat, de sok esetben ők az indítványozók, a szervezők és vezetők. Hogyan maradhatnának közönyösek, ha látják, hogy mennyi a tenni való, ha látják, hogy némely dolgot ép oly jól vagy talán jobban elvégezhetnek, mint a férfiak? És ha esetleg az ész önző szava visszatartaná őket, a szív, melyben a könyörületesség áldó szelleme tanyázik, meggyőz minden érvelést, vagy nem is érvel, hanem dologhoz lát.

Szerény értekezésem tárgyául a londoni nők humánus munkái közül azok egyikét választottam, mely szerintem leginkább, mondhatnám kizárólag, nőknek való, mely kisebb-nagyobb mértékben mindnyájunkat érdekel: azt, mely a cselédek és azok sorsán akjavítását tűzte maga elé.

Nincs szándékom a bajokat részletesen felsorolni, melyek többeket a londoni nők közül arra ösztönöztek, hogy e munka végzésére csoportosuljanak. Hisz e bajokkal, sajnos, csaknem mindnyájan ismerősök vagyunk. A cseléd-osztály minden művelt nemzetnél többé-kevésbbé hasonló körülmények között él, hasonló mennyiségű és minőségű munkát végez, hasonlók a követelések vele szemben s a követelések az ő részéről; innen a bajok azonossága. Már

* Felolvastatott a Mária Dorothea egyesület tanítónői szakosztályában.

régen beleuntunk nemcsak a cselédek hibáinak felsorolásába, de többek közülünk abba is, hogy e panaszokat meghallgassuk. Háziasszonyaink pedig rendesen ennél maradnak, a baj okai után nem kutatnak, orvosolhatatlannak tekintik és örökös panaszszal ajkukon hagyják a hiba javítását — a baj orvoslását — no talán az időre.

Nem így a londoni nők, ők is panaszkodtak egy ideig — sok ideig, mert hisz csak 15 esztendős az az egyesület, melynek neve «*Metropolitan Association for befriending Young Servants*» (fővárosi cselédjavító egyesület); de nem panaszkodtak mindörökké, hanem munkához fogtak. Egy emberszerető lélek felvetette a kérdést, miért nem lehetnének a cselédek jobbak? Mért nem lehetnének javíthatók? S e kérdés visszhangra talált többeknél, a kik már régen gondolkoztak ezen a dolgon. E nők összejöttek, tanácskoztak és munkához fogtak. Ha a bámulatos eredményt nem láttam volna magam előtt, t. hallgatóimmal együtt talán én is elmosolyodnám azon a merész vállalaton, hogy néhány nő London cselédjeit akarja megjavítani. De e nők munkáját Isten áldása kisérte. Meg voltak győződve, hogy nemcsak hasznos, de jó, nemes dologba fogtak, hisz embertársaikon akarnak segíteni, a társadalom egy igen hasznos, mondhatnám nélkülözhetetlen osztályát akarják javítani, emelni. Bátran léptek a közönség elé s mondták el okaikat, az útakat és módokat, melyekkel a bajt orvosolhatónak vélik, ha t. i. a nagylelkű közönség nemcsak szivét, de erszényét is megnyitja. Rendesen a szív nyitja meg az erszényt — a szegények szive a gazdagok erszényét, így jut a mindenhatónak vélt pénz, a mindenható szeretet hatalmába.

Az egyesület lelkes alapitói felvetették a kérdést, miért rosszak a cselédek? — és meg is feleltek rá. A legnagyobb része azért, mert se országa, se világa, nem tartozik senkihez. Felnő csak a Mindenható tudja hol és hogy; nem érzi a javulást szükségesnek, mert fogalma sincs róla, mi az jónak lenni. Soha senki sem ösztönözte erre, nincs kiért megjavulni, nincs kinek tetszeni.

Szolgál azért, mert élni csak kell valahogy, de a dolgot immelámmal végzi, tehernek tekinti. Minden esetre ez egyik főok, de ez nemcsak a cseléd, hanem gyakran a gazda hibája is; a gazda nem

igyekszik a cselédnek otthont teremteni, megértetni vele, hogy bizonyos tekintetben ő is a családhoz tartozik, hogy ha megbecsüli magát, nem fog egyedül állni a világon, lesz a kihez tanácsért forduljon, hogy benne barátjára talál. De hogy ezt a gazdákkal megértessük; mondták a londoni nők — nekünk magunknak kell példát mutatni: legyen az általunk alakítandó egyesület főczélja, hogy a fiatal szolgáló leányoknak, kik egyedül állnak a világon, gazdasszonyaikban jóakaratú barátokat szerezzünk.

Miért rosszak a cselédek? Mert a legtöbbnek rossz anyja volt, mert otthon nem látott egyebet, csak erkölcstelen példát, nem kapott egyebet rossz szónál és ütlegnél. Ez otthonból, a bűnnek, aljasságnak e fészkeiből, ki kell ragadni a gyermekleányt s jobb kezekbe kell helyezni: legyen az általunk alakítandó egyesületnek czélja, hogy a cselédek otthonát figyelemmel kiséri s annak esetleg káros hatását ellensúlyozza.

Miért rosszak a cselédek? Mert nagy részük a dolog- és árvaházakból kikerülvén, hol jó bánásmódban részesült, ha egyszerűen is, mindene megvolt s kisebb-nagyobb mértékben rokonszenv vette körül, egyszerre erős munkára szoríttatik, gyakran olyanra, melyhez elejénte nem ért. Mennyit kell aztán ezért hallania — a folytonos korholás következtében elkeseredik és megátalkodottá válik: legyen az egyesület egy másik czélja, hogy az árva- és dologházakból kikerült leányokat a szolgálatra előkészítse, hogy őket munkára ösztönözze, velük azt megszerettesse, bátorítsa, ha lankadnak stb.

És az egyesület megalakult. Minden kezdet nehéz, így ez egyesület sem tehetett sokat elejénte, ha azonban meggondoljuk, hogy rövid 15 év alatt hova fejlődött, meggyőződünk arról, hogy az emberszeretet, ha lassan is — sokak szivébe belopódzik, s ha egyszer tanyát ütött, az emberi szív állandó lakójává válik. Az egyesület jelenleg a londoni arisztokraczia előkelő tagjainak pártfogása alatt áll, tényleg működő tagjai pedig leginkább a szellem- és pénzarisztokraczia köréből kerülnek ki. Világos, hogy e munkát, mely minden esetre sok dolgot ad, csak olyanok vállalhatják el és teljesíthetik lelkiismeretesen, kik anyagilag függetlenek s idejük felett szabadon rendelkeznek.

Az anyaegyesület képviselője a központi bizottság, mely elnökből, két titkárból, két pénztárosból, jegyzőből és mintegy 50 tagból áll (többnyire nők). A fiók-egyesületek (branchok) száma 35, melyek a központi iroda útján érintkeznek a központi bizottsággal. A London különböző részein felállított fiók-egyesületek irodái a cselédközvetítést teljesen ingyen végzik. E fiók-egyesületek tisztikara egy vagy két titkár, pénztáros, jegyző, bizottságába pedig azon nők tartoznak, kik egyszersmind a cselédek látogatásával is foglalkoznak, az úgynevezett «*lady visitor*»-ok, kikről alább bővebben fogok szólani. A fiók-egyesületek főtörekvése odairányúl, hogy az irodák mellé a cselédeknek ideiglenes otthonokat (*«homes»*) rendezzenek be, hol azok helyváltozás esetén csekély napidíjért — esetleg díjtalanúl — tartózkodhassanak, és hová a vidékről jött cselédek szállhassanak addig, míg helyet nem kapnak. Egy-egy ilyen otthonban évenként 200 cseléd is megfordul. Ha azonban az egyesület költségei ezt meg nem engedik, legalább arról gondoskodik, hogy a cselédet néhány napra csekély díjért valamely tisztességes nőhöz szerezze be, nehogy lelketlen szállásadónők kezébe jutva kizsákmányoltassék. Jelenleg azonban már csaknem minden fiók-egyesülethez kapcsoltak egy kis otthont. Sőt némely gazdagabb városrészben, hol a lakosság többet áldoz az egyesületért, a «*home*»-ok mellé «*Clothing Club*»-okat azaz varróműhelyeket is állítottak fel. E műhelyekben hozzák rendbe a «home»-okban tartózkodó, helyen kívül levő cselédek ruháikat.

E műhelyek felügyelői a ruhavarráshoz értő, műveltebb nők, kik naponként meghatározott időt tartoznak a klubban tölteni s ezért fizetést húznak. Az egyesület, a mennyire tőle telik, azt is megteszi, hogy a cselédeket, mielőtt szolgálatba mennének, a legszükségesebb ruhaneművel ellátja, viszont a cseléd kötelezi magát, hogy havi béréből a ráköltött pénzt az egyesületnek megtéríti. Bizonyos, hogy e nagylelkűség néha kárára van az egyesületnek, a mennyiben vannak, kik bizalmával visszaélnek, a jót roszszal fizetik vissza s készebbek magukat az egyesület gyámsága alól kivonni, hogy sem a kölcsönzött összeget megtérítsék; de a legtöbb esetben, mint azt egyik fiók-egyesület titkárától magától is hallottam volt, ha évek

mulva is, mégis visszakapja pénzét az egyesület. Mindnyájan tudjuk, milyen jó ajánlólevél egy cselédre nézve a tisztességes ruházat; a gazdasszony nem szivesen fogadja meg az olyat, kinek saját ruhái sincsenek rendben. Pedig gyakran igazán nem adnak a cselédnek időt arra, hogy összeigazíthassa, kijavíthassa. Milyen áldás rá nézve, ha azt a nehány napot, melyet szolgálaton kívül tölt, erre fordíthatja, sőt e munkában jóakaratú segítségre talál. Másrészről meg alig hinné az ember, mily mértékben ébreszti és fejleszti a becsületérzetet némely szegény elzüllött, talán bukott teremtésben az a tudat, hogy benne bíznak, szavának hisznek, mert az egyesület többszöri csalódás után is újra meg újra bízik és mindent elkövet, hogy a cselédet, ha lassanként is — emberi méltóságának tudatára ébreszsze. — Gazdagabb kereskedők gyakran megajándékozzák az egyesületet ruhaszövettel, vászonneművel, akadnak aztán, a kik a szövet megvarrására is ajánlkoznak, így az egyesület néha érdemeket jutalmazhat kész ruhák kiosztásával.

Rendesen minden fiók-egyesületnek van egy kis magán takarékpénztára, melyet «*Penny-bank*»-nak neveznek, annak jeléül, hogy bár mily csekély összeget be lehet ide tenni. — Van továbbá egyiknek-másiknak kölcsönkönyvtára, leginkább vallásos, erkölcsös, ártatlan, mulattató, a cselédek képességeinek megfelelő könyvekből összeállítva. Ezenkívül vasárnaponkint az egyesületi irodában vagy egy-egy buzgó tagnál — lady visitornál — összejönnek a cselédek, hogy különösen a bibliából oktatást nyerjenek. Önként vállalkozó, képzett fiatal hölgyek tanítják őket. Ilyenkor az úrnő teával és kalácscsal vendégeli meg a cselédtársaságot.

Nem ritkák az úgynevezett «*Sunday Club*»-ok sem. Ezeknek tagjai rendesen a templom-iskola szobájában jönnek össze vasárnaponként és részesülnek vallásos-erkölcsös tanításban. A tanulást teázás követi s e czélra a tagok havonként bizonyos összeget — tagsági dijat fizetnek. A «*Lodging house home*»-ok, azaz a lakó vagy tartózkodó otthonokon kívül van az egyesületnek — anya- és fiók-egyesületeket együttvéve — két úgynevezett «*Training Home*»-ja, részben képző, részben javító otthon, melyekbe azok a cselédek kerülnek, a kik szolgálatuknak meg nem feleltek akár azért, mert

némely ügyességben járatlanok, akár mert helyzetükbe sehol sem találták bele magukat s számos hibáik és erkölcsi fogyatkozásaik miatt a szolgálatra egyelőre képteleneknek nyilváníttattak. — E «*Training Home*»-oknak vezetői, felügyelői fizetést húznak.

Az egyesület első sorban azon cselédeket veszi gondjaiba, kik árva-, dolog- és lelenczházakból, kerületi elemi iskolákból kerülnek ki, e czélból összeköttetésbe lép a nevezett intézetek és iskolák igazgatóival, gondnokaival, hogy azok megkezdett munkáját mintegy tovább folytassa. Ezeken kívül azonban bármely cseléd alkalmazást nyerhet az egyesület útján, ha segítségért fordul hozzá. E két elem között az a főkülönbség, hogy míg az egyiknek nagyon is kevés, addig a másiknak rendesen nagyon is sok élettapasztalata van. Az egyiket az életre, a másikat gyakran egy új életre kell előkészíteni. Mindkettőt meg kell nyerni a kötelesség pontos teljesítésének, a munkaszeretetnek, embertársaik becsülésének, melyek nélkül egyetlenegy foglalkozás sem válhatik gyümölcsözővé. De ez már csakis a tagoknak mint egyedeknek, mint jóakaró, résztvevő, önfeláldozó embereknek munkája lehet. Az egyesülés erőt ad, az egyesülés erőhatalom, de vannak feladatok, melyeket bármely egyesület csak úgy oldhat meg tökéletesen, ha ismét egyedekre oszlik. Az egyesületnek jelenleg körülbelől 900 oly női munkása van, kiknek hatalma ereje a szerető női lélek gyöngédsége. Ezek az úgynevezett «*lady visitor*»-ok, a kik mindegyikére hét-nyolcz cseléd esik, a mennyiben az utolsó évben az egyesülethez mintegy 7000-en folyamodtak elhelyezésért. E hölgyek nemes munkája a következő: Midőn a cselédet pártfogásukba veszik, főgondjuk odairányúl, hogy bizalmát megnyerjék s vele megértessék, hogy ők csak javát akarják s bennök mindig kész tanácsadót és jóakaró barátot fog találni. Példákkal illusztrálják előtte, hogy gond és baj nélkül senki sem él e világon, hogy az emberek mennyire egymásra vannak utalva, hogy kötelességük pontos teljesítésével — legyen az látszólag bármily csekély — mily nagy mértékben előmozdíthatják a saját és mások boldogságát.

Természetesen ez csak kivonata a példákkal illusztrált s a cseléd felfogásához alkalmazott beszélgetésnek. A «lady visitor»

fáradhatatlan a cseléd rokonszenvének megnyerésében. Elképzelhetni, milyen jól esik ez akár az árva- vagy lelenczházból kikerült tapasztalatlan, kis cselédleánynak, akár a már sok rosszat tapasztalt és átélt szegény cselédnek, kit a sors régen ide-tova dobál.

Az első könnyebbült lélekkel fog új kötelessége teljesítéséhez s nem érzi oly nagy mértékben elhagyatottságát, az utóbbi — ha nincs egészen elromolva — ismét bízni kezd a jó emberekben, s lassanként abban is, hogy maga is jóvá válhatik. És számtalan példa bizonyítja, hogy jóvá válik, hogy visszatér a jó útra és áldja azt a kezet, a mely a lejtőn fenntartotta, onnan levezette és megmutatta az egyenes utat, a mely ha göröngyös is, biztos és czélhoz vezet. És e jó nők tovább mennek. Összeköttetésbe lépnek a cseléd gazdasszonyával, úrnőjével, hogy a cseléd segítségére lehessenek. Ez rendesen levél útján történik. Midőn a látogatásra engedelmet nyernek, első dolguk, hogy a házi asszonyt az egyesülettel megismertessék s a czélnak megnyerjék. Felkérik őt, haladjanak egy úton, kettőjüknek talán sikerülni fog a kis cselédleányból ügyes, munkás cselédet és derék nőt nevelni, vagy a már hosszabb ideig szolgálatban levőt hibáiból kigyógyítani (az egyesületi irodákban ugyanis minden cselédről külön jegyzéket vezetnek: mikor és kihez áll be és hagyja el helyét, milyen képességei vannak, melyek jó tulajdonai, hibái. Teszik pedig ezt részben a lady visitorok nyilatkozatai, részben pedig azon bizonyítványok alapján, melyeket a cselédek gazdáiktól nyertek).

A «lady visitor»-ok legtöbbször a legrokonszenvesebb fogadtatásra találnak, jeléül annak, hogy a háziasszony megértette és magáévá tette a czélt. Ilyen esetben a látogató munkája rendkívül meg van könnyítve, a cselédet azonnal behívják s a látogató talán elmondja neki, mennyire örülhet, hogy ily jó helyre került, becsülje meg magát, tekintse a házat otthonának stb. stb. Ezután a látogató felkéri a ház úrnőjét, engedje meg, hogy a cseléd őt egyszer-másszor meglátogathassa, bibliai előadásokra járjon stb. A cseléd, különösen, ha senkije sincs, él is az engedelemmel s minden két hétben, esetleg hónapban meglátogatja jó barátnőjét, *Lady friend*-jét mint azt az angolok mondják. Ilyenkor a lady visitor meghallgatja kiván-

ságait, panaszait és a körülményekhez képest türelemre, önmegadásra stb. inti. Megkérdezi, nincs-e valamire szüksége, esetleg megbeszéli vele, hogy a küszöbön levő új évszakra el van-e látva ruhával, czipővel stb., csinos, tartós holmi beszerzését ajánlja, esetleg a nála levő mintákból segít választani, vagy ha a vásárlásra nem tartja képesnek, maga szerzi be számára. Más alkalommal talán elküldi saját megbízható cselédjével és a gyermekekkel egy sétára vagy az állatkertbe stb. Szülei és rokonai társaságától csak az esetben igyekezik a cselédet elvonni, ha arról győződött meg, hogy ezek befolyása rá nézve káros, ellenkező esetben a köztük levő viszony szilárdítására és bensőbbé tetelére törekszik. Megtörténik az is, hogy a látogatót különösen művetlenebb elemek nem a legszívesebben fogadják, hogy jóakaratú segítségét félre értik, s a más dolgába avatkozással vádolják; de hogy ez esetek kivételek, nem kell sokat bizonyítani, beszélnek itt maguk a tények, beszél a 900 derék nő áldásos munkája.

Azt hiszem, nem lesz érdektelen, ha egyik fiókegyesület jelentéséből néhány részletet közlök. Az egyik igy szól:

«E fiók-egyesület aránylag kevés cselédet helyez el, mert a kerületben kevés megfelelő hely kinálkozik s magunk is azon vagyunk, hogy a leányok tisztább levegőjű, egészségesebb városrészbe kerüljenek, mely czélból őket más *branch*-oknak adjuk át. A gyárakban dolgozó gyenge szervezetű, fiatal leányok igen hálásak, ha mint cselédek nyerhetnek egészségüknek és testi erejüknek inkább megfelelő alkalmazást.

A «Clothing Club»-ban szorgalmasan folyt a munka, több cselédet teljesen felszereltünk s a kölcsönzött összeg nagy részét még az év folyamában vissza nyertük.

Juliusban az egyesület egy jó barátja Stampford Hillben, saját kertjében mulatságot rendezett a cselédek számára. A látogatók közül is többen részt vettek a társasjátékokban. Téa után azok, kik egy évnél tovább szolgáltak egy helyen, jutalmat nyertek.»

Egy másik fiók-egyesület évi jelentése a következőképen hangzik: «Ha visszatekintünk a lefolyt évre, örvendetes haladást konstatálhatunk. Azon cselédek is, kik már nincsenek az egyesület

közvetlen gondozása alatt, időről-időre ellátogatnak az otthonba, így a köztünk levő barátságos viszony mindinkább megszilárdúl. Ez évben több jutalmat oszthattunk ki, mint tavaly, mert a cselédek közül többen maradtak egész éven át egy helyen, miből azt következtethetjük, hogy lassanként türelmesebbekké, önmegadóbbakká válnak és megtanúlnak alkalmazkodni. Mennyivel nagyobb eredményt érhetnénk azonban el, ha több segítségünk lenne, több látogatóra tehetnénk szert; bár megvalósulhatna az az óhajunk, hogy minden cselédre jutna egy-egy látogató.

A vasárnapi összejöveteleket szép eredménynyel folytatjuk; az egyesület egyik tagja és jó barátja minden vasárnap oktatásban részesíti a leányokat az irodahelyiségben.

A ruhavarró műhely pénzbeli viszonyai kielégítők, a mennyiben a leányok — ha lassan is — visszafizetik a kölcsönzött összeget.

Ez évben kétszer is tartottunk mulatságos összejövetelt; egyet a télen, midőn a leányok az «otthon»-ban töltöttek egy igen kellemes délutánt a látogatókkal együtt; a másikat nyáron Richmondban, hol a leányok egy egész napon át Mrs U., buzgó tagtársunk vendégei voltak.»

Csaknem minden fiók-egyesület tehetős, nagylelkű tagjai gondoskodnak arról, hogy a cselédleányoknak évenként egyszer-kétszer egy kellemes napot, délutánt vagy estét szerezzenek; rendesen saját házukban foly le az ünnep, melynek nyilvános színezetet ad a jutalmak kiosztása. Gyakran 70—80 cseléd is kap jutalmat azért, mert helyét egy, két, három sőt négy évig sem változtatta. A jutalomdíjak kiosztását ünnepi beszéd előzi meg, melyet a lelkész vagy egy országgyűlési képviselő intéz a leányokhoz. Több fiók-egyesület megemlékezik jelentésében arról, hogy a művelt lelkű nők közvetlen befolyása alatt a cselédek mily változáson mentek át, a szunnyadó kötelességérzet felébredt a legtöbben, minek következtében munkájukat nagyobb kedvvel és sokkal jobban végzik.

Az egyesület bevétele a tagsági díjakból (subscription) és az adományokból (donations) áll. A tagsági díj három forint, de majdnem mindenik tag nagyobb összeg fizetésére kötelezi magát, így vannak, kik tagsági díj fejében évenként 6, 10, 20, 30, 50 sőt

100 frtot is fizetnek. Az adományok szintén szép összeget tesznek ki.

Az utolsó évben az egyesület összes kiadása a «*Lodging*- és Training-home»-okat is beleértve mintegy 80,000 frtot tett. A fiókegyesületek mindegyikének külön tőkéje van, melyhez azonban természetesen csak a legnagyobb szükség esetén nyúl. Ha a kamatok a tagsági díjak és az adományok a kiadásokat nem fedezik, akkor a «*branch*» titkára a gazdagabb «*branch*»-okhoz, a középponti bizottsághoz vagy ismét a közönség nagylelkűségéhez fordul. Tanuja voltam egy alkalommal a *St. Pancras Branch* titkára és segédje közti beszélgetésnek. Épen az évi deficzitről folyt a társalgás s a titkár kijelentette, hogy a kiadások fedezése czéljából alkalmasint ismét koldulni lesz kénytelen. Önkénytelenül az jutott eszembe, ha az egyesületnek sok ily buzgó koldusa van, ez az egyesület nagyon gazdag lehet. Mindig hálával gondolok e szeretetreméltó, kiváló derék nőre, ki az én érdekemben is oly sokat tett s kinek közelében az embert a jónak és igaznak szeretete töltötte el. Miután közelebbről megismertem, nem csodálkoztam, hogy igénytelen külseje mellett is, oly rendkívüli hatást tud környezetére gyakorolni. Valahányszor meglátogattam, mindig élénk érdeklődéssel kérdezősködött házi asszonyom cselédjeinek magaviselete után, mert ezek is az egyesülethez tartoztak; sőt az én véleményemet is kikérte hibáik javítását illetőleg. Mikor csodálkozva kérdeztem, hogy minden kerületébe tartozó cselédet ily jól ismer s mindegyik iránt ily melegen érdeklődik-e, azt felelte: szeretném őket jobban ismerni, de sorsuk, valamint az ügy iránt őszintébb érdeklődéssel már nem viseltethetném. Nem képzeli, milyen boldoggá tesz, ha egyik-másik szakít multjával, melyből csak sötét bűnös emlékeket hozott magával, meggyűlöli azt az életet, melyet eddig folytatott és megszereti a jót és az igazat. Higyje el, ilyenkor százszorosan megjutalmazva érzem magamat és bő kárpótlást találok azért a sok csalódásért, mely e munka végzésével együtt jár. És én nemcsak elhittem a mit mondott, de bámultam erkölcsi erejét, önzetlen lelkesedését, bizodalmát és ismét meggyőződtem arról, hogy az úgyszólván lehetetlennek látszó feladatokat csak azok oldhatják meg, kik lelkesedni és a

sikerben feltétlenül hinni tudnak. Szentül meg vagyok győződve nemcsak Eötvösünk azon gyönyörű mondatának igazságáról, hogy «a ki határtalanúl szeret és lelkesedni képes, annak hite is végtelen», hanem arról is, hogy a ki határtalan lelkesedéssel és végtelen hittel, bizalommal fog valamely nemes czél eléréséhez, az előtt nem létezik akadály, az magával ragadja a kishitűeket, annak sikert nem aratnia lehetetlen!

Berta Ilona.

CSALÁDI ÉLET A RÓMAIAKNÁL.*

(Befejező közlemény.)

A fiút 15—16 éves korában nagy ünnepélyességgel a férfiak sorába igtatták. Ekkor a gyermekruhát levetette és a férfiak fehér tógáját ölté magára, a házi isten oltárára pedig egy kis aranylapdát tett annak jeléül, hogy gyermekjátékairól lemond. Ezen felavatás nemcsak családi, hanem vallásos és nyilvános jellegű volt, és évenkint márczius 17-én az örökifjú Bacchus napján tartatott. Miután a családban az isteneknek az első áldozat bemutattatott, a felavatandó ifjakat a családtagok nagy száma kísérte a Capitoliumra, hogy Róma isteneinek áldozzanak, a mely aktus után az ifjú római büszkén jelent meg a Forumon, hogy életének e legünnepélyesebb pillanatában, mint szabad polgár személyes jogainak birtokába lépjen. Az egész ünnepélyességet áthatotta a római állameszme. E szertartás leírásának olvasásakor érezzük és átértjük a római ifju lelkesedését a hazáért, az államért, a melynek ezentúl teljes jogú polgárává lett. Ezen egy vonás a római családéletből is felfoghatóvá teszi előttünk, hogy Róma oly nagygyá, oly hatalmassá bírt lenni!

Azonban a római ifju felett — jogainak birtokában és a magas hivatalok és méltóságok polczán is, lett légyen ő prætor, consul és pontifex — az apai hatalom nem szünt meg, mert a fiú alárendeltsége az atyával szemben ennek haláláig tartott, a mely hatalmat azután a család legidősebb sarja, vagy agnatusa örökölte. Az atya fiát eladhatta, száműzhette, ha pedig vétséget követett el, ítélt felette az igazságszolgáltató hatalom teljes mellőzésével. Az erkölcsök szigorúsága biztositékot nyújtott az iránt, hogy a bűnös nem maradt

* A megelőző közleményt l. a IV. f. 178—83. lapjain. Szerk.

büntetlenül és viszont a természetes érzelem hatalma általánosságban meggátolta az apákat, hogy ezen hatalmukkal vissza ne éljenek. Augustus uralkodása alatt egy atya száműzte fiát, — egy más esetben vesszőzés által való halált mondott fiára. Hadrián idejében pedig egy atya sajátkezűleg végezte ki fiát. E régi kegyetlen jogot még az Antoninusok korában is gyakorolták a családapák, mely ellen azonban a megváltozott erkölcsi nézet és közérzület mind hangosabban kezdett tiltakozni, míg végre a törvényhozás tekintetbe vette a közvéleményt. Időszámításunk harmadik százában az atya már csak vádlóként léphetett fia ellen a nyilvános bíró elé. Azonban a kivégzési jog megszüntetése után is megmaradt az apának büntető hatalma, mely ellen a gyermekeknek panaszt emelniök nem volt szabad. Az apai hatalom alatt álló fiú a család fentartásáért dolgozott. A mit keresett, azt az atyának adta át még az esetben is, ha önálló üzletet folytatott. Az önálló keresetet űző fiú csak egy részt kapott keresményéből, — a peculiumot, — a mely felett rendelkezett ugyan saját javára, de erről is számot kellett adni atyjának és elajándékozni ezt sem volt szabad, sem végrendelkezni róla. Tulajdonát az ifjunak csak azon vagyon képezte, melyet mint katona szerzett, — peculium castrense; — ezen vagyon teljesen sajátja volt, sőt e felett a fiú halála után az apa is csak az esetben rendelkezett, ha fia végrendeletet nem hagyott hátra. Később a nyilvános hivatalban szerzett vagyon is tulajdonát képezte a fiúnak. A császárság későbbi idejében az atya végrendelete ellen a fiúk panaszt emelhettek, ha a gyermekei iránti kötelesség megsértését látták benne.

A római család a legszentebb és legbecsesebb örökségnek tekintette családi nevét, a házi áldozatokat és a családi hagyományokat; egyik generáczió a másik számára őrizte e családi kincseket. Ha tehát a családban nem volt gyermek, a családfőnek jogában állott fiút örökbe fogadni — adoptálni. — Az adoptió egyik legbecsesebb jogát képezte a rómainak, a mely jog gyakorlása a császárság korában még tágabb alkalmazást nyert, mint az ősi Rómában. Az adoptált fiú fölvette adoptáló atyjának nevét, családjának kultusába lépett és az örökségre nézve ugyanazon jogokkal ruháztatott fel, mint a vérszerinti fiu. Új családjának tagjaival rokonságba lépett,

fogadott atyjának leánya testvérévé lett, úgy hogy vele házasságra nem léphetett; míg saját családjával, melyből kilépett és melynek házi oltárán áldozni megszűnt, minden rokonsági kötelék megszakadt, vérszerinti testvérei idegenekké lettek. Ha azonban az adoptált fiú édes atyja időközben gyermekeit elveszíté, akkor fiát visszaadoptálhatta és ez elhagyott családjába újból visszaléphetett.

Az adoptálásnak egy más módja is volt, t. i. az adrogátió, melynél fogva az apai hatalomtól teljesen független, szabad polgárt adoptálhatott a római. Ha az ily módon adoptáltnak családja és vagyona volt, ez is átszállt az adoptáló hatalmába. A nők nem adoptálhattak, miután a «patria potestas» jogával nem bírtak. Azonban a későbbi császárok megengedték, hogy a nő is adoptálhat gyermeket azon gyengéd okból, hogy saját gyermekeinek elvesztése felett vigasztalást nyerjen.

Sajátságos a rómaiak házasságkötése is. A leány férjhezadása épen olyan súlyos gondot okozott az anyáknak, mint néha napjainkban. A számító rómainál az érdekházasságok napirenden voltak és bő anyagot szolgáltattak a gúnyköltőknek. Azért a leányaik pártában maradása felett aggódó anyák szorgalmasan áldoztak Venus istennőnek, és ha templomát messziről megpillanták, el nem mulasztotta egy római anya sem esdeklő pillantással és sóhajjal megtisztelni Venus asszonyt, hogy serdülő leányaikat a báj és kellem vonzó tulajdonságaival ékesítené fel! E tulajdonságok előidézéséről mesterségesen is gondoskodtak az anyák. A leánykák étlapját megszorították, hogy az elhízástól megvédjék.

Az ékszerek, festékek és egyéb női piperék nagy szerepet játszottak a római nők öltözőjében. Azonban a jobb érzésű anyák ott is mellékesnek tekintették a külső cziczomát és leginkább arról gondoskodtak, hogy leányaikból ügyes és gondos házi nőt neveljenek. A fonás és szövés ügyességét, valamint a háztartás vezetését minden leányka anyjától tanulta. A jobb családok leányai nyilvános iskolákban vagy magántanítótól elsajátították az írás és olvasást, a császárság korában már a görög és latin literaturát, a zenét, éneket és tánczot. A leányok már 13 éves korukban férjhez mehettek. A közeli rokonság nagy, egyenetlen származás áthidalhatatlan házassági aka-

dályt képezett. Rómában általában a házassági akadályok számosak voltak. A házasság a rómainál és általában az antik népeknél komoly és nagy erkölcsi áldozattal járó cselekvés volt különösen a leányra nézve. Mert itt nemcsak arról volt szó, hogy két egyén a kölcsönös vonzalom alapján a törvény értelmében frigyre lépjen, hogy azután polgári kötelességeik mellett egymás boldogságáért éljenek; a római leány, ha férjhez ment, nemcsak házat cserélt, hanem atyja tűzhelyét, gyermekségének isteneit kellett elhagynia, hogy férje tűzhelyéhez és ennek isteneihez szegődhessék. Mert ezen vallás tiltotta azt, hogy egy személy két tűzhelynél áldozzon és két család istenét imádja.

Az asszony, ha férjhez ment, vallást cserélt. Neki nem volt többé közössége atyáinak házi vallásában, de ezzel egyszersmind megszakadt a rokonsági kötelék is saját családjával.

A római házassági szertartás különböző módozatokon ment keresztül az idők folyamában. Legrégibb volt a szent házasság, mely a patriczius családokban még a császárság idejében is szokásban volt. E házassági szertartás három főcselekményt foglalt magában; melyekről Fustel De Coulange nyomán * a következő ismertetést adom:

1. *Az apai házból való elbocsátás.* A kérő megjelenése után az atya következő szavakkal egyezik bele a házasságba: «Neked igérem szeretett leányomat házastársul — szolgáljon ez nekem, neked és az ő üdvösségére.»

Ez a kinyilatkoztatás szükséges volt a házasságkötésnél, mert a nő addig nem léphetett férje tűzhelyéhez, míg atyja őt a családi tűzhely kötelékétől föl nem oldotta. Ezután egybegyűl a család, kiknek jelenlétében az atya áldozatot mutat be az isteneknek és szentséges formulák elmondása mellett leánya férjhezmenéséhez végleges beleegyezését adja. Ezen formaszerinti eljegyzés után a leány hozományára nézve megállapodás történt és a házassági szerződés tíz tanú jelenlétében megköttetett. Ez alkalommal a vőlegény menyasszonyának szeretete és hűsége jeléül egy egyszerű vasgyűrűt ajánn-

* Az ó-kori község, ford. Bartal A. (M. T. Akadémia könyvkiadó vállalatában.)

dékozott, mely minden ékítés nélkül volt, mi által a házaséleti kötelmek komolyságát fejezték ki.

2. *A leányt férje házához kísérik.* Ez alkalomra le van fátyolozva, fehér ruhát visel, fejét koszorú ékíti és derekát egy gyapot szövetből készült öv veszi körül. Ezen ruházat szimbolikus volt: a narancszín vöröses fátyol a patriczius nő méltóságát és ezen szent házasság felbonthatatlanságát jelezte; a fehér ruha a szűziességet, a koszorú az anyaságot, az öv pedig a házasélet tisztaságát.

A menyasszony előtt a menyegzői fáklyát viszik és körülötte szent énekeket — hymenæos — énekelnek. Midőn a menet a vőlegény házához érkezik, a vőlegény már a küszöbön várja menyasszonyát és egy formaszerű nyilatkozatot vesz tőle. Ekkor a leánynak tüzet és vizet nyújtanak. Az égő fáklyát megérinti, a vízzel pedig meghinti magát. A tűz a házi istenség jelképe, a víz pedig azon tisztító vízé, melyet a család a vallási szertartásoknál használ.

Hogy a nő bevonulhasson férje házába, rablást kellett színlelni. A küszöb előtt álló nőt tehát a vőlegény karjaiba ragadja és a küszöbön átemeli, úgy, hogy lábai a földet ne érintsék.

3. *A nőt férje tűzhelyéhez kísérik,* hol az ősök képei vannak összegyűjtve, s a házi istenek és az elődök szellemei székelnek a szent tűz körül. Itt a házaspár áldozatot mutat be, libátiót önt, imákat mond és e közben közösen elköltik a szent kenyeret. Ezen közös elköltése a kenyérnek a házi istenek jelenlétében, eszközlé a szent frigyet férj és feleség közt. Ezentúl ugyanazon kultusban vannak egyesítve, a nőnek ugyanazon istenei vannak, mint férjének.

A házasságkötésnek volt egy más módja is, melyet eleinte csak a plebejusok használtak, idővel azonban mind általánosabbá lett és a császárság korában a patriczius családok is mind sűrűbben használtak. Ezen házasságkötés abban állott, hogy a vőlegény a már említett forma szerint a leányt ennek atyjától megkérte és a kölcsönös megegyezés után, melyet tanúk jelenlétében kinyilatkoztattak, megköttetett a házassági szerződés.

Ezen eljárás által a házasság törvényességének elég volt téve, azonban a törvény értelmében még a nőnek el kellett ismernie, hogy férje az ő ura és magát ennek hatalma — manus — alá kel-

lett helyeznie. Ezen formalitásnak két módja volt: az «*usus*» és a színleges megvásárlás. Az «*usus*» abból állott, hogy a házasság megkötése után a nő egy évig szakadatlanul férje házában tartózkodott. Az egy év eltelte után teljesen férje hatalmába került. A férj teljhatalmának ellenben gátat lehetett vetni az által, ha a nő egy év leforgása alatt három félnapot férjének házán kívül töltött. Ez által elkerülte férje teljhatalmát és atyja vagy gyámja által magát a nő szükség esetén férjétől visszakövetelteti hette. Ezen eljárásnak nagy jelentősége volt azon időben, midőn a római nőnek nem állott jogában férje ellen válást indítani, míg a férj csekély ok miatt is eltaszíthatta nejét. Az örökösödési és magánjogi törvények módosításával az «*usus*» egészen kiment a szokásból és a házasságkötést a színleges megvásárlás által eszközölték. Ez esetben a nő megjelent a Forumon a prætor előtt és három pénzt — assis-t — hozott magával. Ebből egyet a libripens-nak adott, ezzel megnyerte férjét; a másik pénzdarabot letette a házi istenek számára, melylyel a házi kultusban való részvételt nyerte meg, a harmadik pénzt sarújába rejté és ezzel a férje házába való léphetést nyerte el. Ezen formaságok után a férj kijelentette, hogy a családnak atyja — pater familias —, a feleség pedig, hogy a családnak anyja — mater familias — akar lenni, és ezzel a házasság megkötése teljessé és törvényessé lett. A házasságkötésnek ez a módja oly általánossá lett, hogy Tiberius idejében már alig lehetett három olyan patricziust találni, kit Jupiter papjává avathattak volna, — mivel csak a szent házasságból származott római lehetett Jupiternek, Marsnak és Quirinusnak papjává.

A férjhez ment nő kötelességeihez tartozott a halottak kultusa is; azonban nem saját elődeinek hozza az áldozatot többé, mert ezektől elszakadt, ezentúl csak férje elődeinek hoz áldozatot, azok családjához tartozik. A házasság által a nő újra született, férjének leánya lett!

A férjhez ment nő férje gyámsága alatt állott, ennek halálával fiainak, vagy ha fiai nincsenek, férje legközelebbi férfirokonának gyámsága alá helyeztetett. A férjnek oly hatalma volt neje felett, hogy halála előtt gyámot jelölhetett vagy férjet választhatott szá-

mára. A ferjnek jogában állott házasságtörő nejét halálra ítélni és rajta az ítéletet végrehajtani. Sőt a vallás értelmében a férjnek kötelessége volt a hűtlen nőt eltaszítani. «Ime, — mondja Fustel De Coulange, — így szentesítette Róma a családi erkölcsösség törvényeit, és ebből eredt a házasságnak komoly és szent jellege, valamint erkölcsi tisztasága, melyet a római család oly sokáig meg tudott őrizni.»

A római családi erkölcsösség a nőnek azt parancsolta, hogy engedelmeskedjék, a férjnek, hogy uralkodnia kell — és mindkettőnek a kölcsönös tiszteletet. A családi erények kifejezésére a «pietas» szót használták, mert a családban minden isteni volt; a szeretet, a vallás, a kötelességérzet és mindez kifejezést nyert e szóban: «pietas».

Azonban a római nőnek tiszteletreméltó jogai is voltak a családban: ő reá volt bízva a tűzhely őrzése, a szent tűz föntartása; a házi kultusnál jelen kellett lennie, különben az tökéletlen és elegtelen volt. Már a görög is szerencsétlenségnek tartá a nőtől megfosztott tűzhelyt, — mondja Fustel De Coulange, — Rómában pedig a pap elveszté tisztségét, ha neje elhalálozott! — A nőnek egyenlő címe és tisztelete volt a családban férjével — a férj a «pater familias», a nő «mater familias» címet viselte. Rómában a nő családi élettársa, szövetségese volt férjének, kivel megosztá az élet gondját és örömét. A rómaiaknál a férj hivatalbeli rangja és méltósága a nőt is megillette. A magas rangú hivatalnok nejét ugyanazon címmel tisztelték, mint férjét, és rangját a nő még elválás esetében is megtartotta. A nő részt vett a nyilvános ünnepélyeken és lakomákon. És bármily alárendeltnek látszik is a nő helyzete férjével szemben a régi törvények szerint, azért ez a nő tiszteletreméltóságából mit sem vont le a római szemében, mert a nő függése a család érdekéért volt és nem a nő gyengeségében való bizalmatlanságból eredt. A házasság a római nőnek oly tiszteletreméltó állást nyújtott, a melyhez hasonlót az ó-kor története nem tüntet fel. A gyermekek, a család, a házi rend vezetése és kormányzása a nő gondja volt. És a férj bármily könnyelmű életet élt is házon kívül, a családi szentély érinthetetlen volt, mert itt a nőé volt az uralom! — Az idők folya-

mában hozott újabb törvények a nő jogi helyzetén is javítottak. A harmadik században alkotott birtokjogi törvény értelmében, a nő hozományának birtokában maradt, csak a család fentartásának költségeihez járult hozzá bizonyos összeggel, melyről azonban a férj számolni tartozott.

Augustus házassági törvénye azon anyákat, kiknek három gyermekük volt, minden gyámság alól fölmentette — az atyai gyámságot kivéve. — Végül a 25-ik évét betöltött szabad római nő egyátalán felszabadult a gyámság alól. Sok tekintetben több befolyása volt a római nőnek a közügyekre, mint a mennyit a modern államok általában engednek a nőnek. Így az évenkint megújuló tisztviselői választások alkalmával a nők is ajánlhattak jelöltet. És némely tiszteletbeli hivatalokra nők is tarthattak igényt.

A római családnak emez ideális képénél megállapodom. Azon sötét jelenetek, melyek Rómának erkölcsi hanyatlásával a család szentélyét is feldúlták, nem arra valók, hogy a múltak tiszta emlékei mellé soroltassanak! —

Róma nagygyá lett családi erkölcsei által — és ezeknek hanyatlásával «Róma ledőlt és rabigába görnyedt».

(Kolozsvár.) Lázárné Kasztner Janka.

AZ ÍRÁSFÜZETEK HELYZETÉRŐL ÉS AZ ÍRÁSVONALAK IRÁNYÁRÓL.

(Dr. Schubert Pál, nürnbergi szemorvos értekezése.) *

Az a kérdés, hogy egészségtanilag melyik a legjobb módja a füzet tartásának, melyik veszélyezteti legkevésbbé az író gyermek gerinczoszlopát és szemeit: már 10 év óta foglalkoztatja az érdekelt köröket.

E dolgozatoknak nagy részét orvosok írták orvosok számára. Ezért óhajtandó egy olyan értekezés, mely anatomiai megjegyzésektől ment és általános érdekű; olyan, melyben csupán az alap- és főtételek lesznek a megbeszélés tárgyai.

A füzetek tartásánál vagy fektetésénél legelőször is meg kell különböztetnünk a közép- és jobboldali helyzetet, *a mint t. i. a füzet a test közepe előtt fekszik, vagy attól jobbra.*

Továbbá, mindkét esetnél meg kell különböztetnünk a füzet egyenes helyzetét a ferdétől, a szerint, a mint a papir széle az asztal szélével, viszonylag az író mellkasának szélességi átmérőjével párhuzamos vagy nem.

E szerint a füzet fekvésénél négyféle helyzetet különböztetünk meg: az *egyenes* és *ferde* közép helyzetet; az *egyenes* és *ferde jobboldali* helyzetet. Mindenik szoros összefüggésben van a betűk irányával: oly formán, hogy az egyenes közép helyzetnél csak egyenesen álló betűket lehet írni, míg a másik három helyzetnél a gyakorlatban levő jobbra dült írás lehetséges.

* «*Ueber Heftlage und Schriftrichtung.*» Külön lenyomat a «*Zeitschrift für Schulgesundheitspflege*» című folyóiratból. II. évf. 1889.

Ezek a főtételek, a melyeket már 1880-ben felállítottam, s a melyek a következő megfigyeléseken és méréseken alapulnak.

Ha az írótoll hegyétől a mellkas közepe felé egy vonalat húzunk, s ezt az utóljára írt alapvonal irányvonalának nevezzük, úgy mindenik füzetfekvésnél érvényben marad az a tétel, hogy az alap- és irányvonal megközelítőleg összeesnek.

Pontos méréseket tettem 316 gyermeknek 1586 írásgyakorlatánál a III., IV. és V. iskolai évben, különböző füzettartás mellett. Ha már most annak magyarázatát kérdjük, miért van az alap- és irányvonal szoros összefüggésben egymással: ezt anatomia és fiziológia nélkül nehéz volna szavakba önteni.

A hajszálvonalakat az ujj- és kézízületek jobbra fordulása és gyönge kinyujtása eredményezi, míg az alapvonalakat az ujjízületek és — ritkább esetben — egyszersmind a kézízületek meghajlása hozza létre.

Azonban a kéznek jobbra fordulása, melyet a hajszálvonal írásánál vesz föl, nem semmisül meg az alapvonal írásánál sem; s ezért sok betű leírása után a kéz jobbra fordulási képessége kimerül, s a kart odább kell tenni.

Mivel tehát a füzet közép helyzeténél az alapvonalak az asztal szélére függélyesek, ennélfogva függélyesen fognak állani a füzet szélére és a sorokra is, *ha a füzet egyenesen áll.*

Ha azonban felső szélével balfelé fordítjuk, ekkor a sorok balról, és pedig alulról, jobbra fölfelé emelkednek, de az alapvonalak függélyesek maradnak az asztal széléhez, s ez által a sorra nézve jobbra ferdén állanak s ferdeségük foka a füzet ferdesegének fokától függ.

E szerint egyenes közép helyzetnél csak fölálló írás (Steilschrift) — *a ferde közép helyzetnél csak ferde vagy dült írás származhatik.*

Végre: minden jobboldali helyzetnél — legyen az egyenes vagy ferde — csak jobbra dült ferde vonalokat írhatunk.

Ezen alapra támaszkodva elérkeztünk már most azon főkérdéshez: melyik lesz az a helyzet a füzet-tartásnál, a melyiknél a gyermek a *reá nézve legczélszerűbb testtartást fogja fölvenni;* azt, a

mely egyik szervét sem veszélyezteti, s helytelenül egyiket sem terheli.

E tekintetben minden vizsgálat örvendetes egyértelműséggel oda vezet, hogy minden jobboldali helyzet ártalmas és föltétlenül elvetendő; mert arra kényszeríti az embert, hogy egyszersmind fejét is jobbra fordítsa. A vállak ezt a mozgást többé-kevésbbé követik. Elébb a jobb kar az asztal párkányán jobbra csúszik, s ezt bizonyos fokig lefelé, a balt fölfelé taszítjuk; a bal váll emelkedik, a jobb lejebb száll; a gerinczoszlop elveszti egyenes állását és balra görbül.

Később a test, a melyre nézve ez a fárasztó elgörbülés tartós időre kényelmetlenné válik, összerokkan, s az oldalra való görbüléshez egy másik társul, a mely előre hajlik, s a fej a szemeket veszélyeztető módon közeledik az íráshoz, aztán ráhanyatlik lassanként a bal karra, mely a test közepe elé csúszott.

Az itt leírt testelgörbülések kezdete minden jobboldali testtartással író gyermeknél föltalálható, és sok esetben az ilyen tanulóknál a legsajátságosabb elgörbülések lépnek fel. Különösen két szerv van nagy veszélynek kitéve: a *gerinczoszlop* és a *szem*.

Arra nézve, hogy a gerinczoszlop elferdüléseinek nagyobb része az iskolai időszak alatt kezdődik: meggyőző adatokkal rendelkezünk.

Baginszky A. szerint 1000 esetből 887 esetben a ferde növés a 6-ik és 14-ik életév közt vette kezdetét.

Schenk pontos eszközökkel vizsgálta meg a gyermekek gerinczoszlopát írás közben a megszokott tartás mellett, valamint pihenés alkalmával; s azt találta, hogy 200 megmért gyermek közül 160 úgy ült, hogy felső teste balfelé görbült — (nyilván azért, hogy a füzetnek eredeti közép helyzetét a *jobbradült vonások* könnyebb előállítása czéljából: jobboldali helyzetté változtassa).

Mind a 160 gyermeken, ha nem is írt, többé-kevésbbé erős C alakú, balra irányzott gerinczoszlop-elferdülést lehetett észlelni. Az írásnál való fejtartásra nézve én tettem vizsgálatokat. Ezek meggyőztek arról: mikép eltekintve attól, hogy a fej előre hajlik, a jobboldali helyzetet még két más mozdulat is követi. Az egyik mozdulat olyan értelemben, hogy a bal szem előre tolul (azaz: fordul

függélyes tengelye körül) — a másik abban nyilvánul, hogy a bal szem egyszersmind mélyebben áll, mint a jobb — (fordul vízszintes tengelye körül).

Az utóbbi mozgás a közép helyzetnél is előfordul és pedig úgy, hogy a szöglet a ferde helyzet fokával növekedik.

De az első forgás (a függélyes tengely körüli) kizárólag a *jobboldali helyzet* szolgálatában áll és azon szükségből következik, hogy a fejet és szemet a füzet felé fordítsa az ember.

Ez már most az első lépés arra, hogy megrontsuk az egész testtartást.

Kocher azt állítja, hogy a középső és alsó nyakcsigolyák ízületeiben ilyenkor bekövetkező fejforgás különös anatomiai nehézségekkel jár, a mit részint a fejnek egyidejű balra való forgása által könnyít — (s ekkor a bal szem sülyed, a jobb emelkedik), részint az által kerül ki az író, hogy törzsét jobb felé fordítja. Ezzel aztán kezdetét veszi a bal kar előre csúsztatása, a bal váll fölemelkedése s a gerinczoszlop elferdülése.

Azonban a jobboldali helyzet a látó szervet is veszélyezteti. Minden eltérés a függélyes testtartástól, a gerinczoszlopnak bármiféle elgörbülése — és bármiféle görbe ülés: *a szemet az íráshoz közelíti* és alkalmazkodási képességét nagyobb erőkifejtésre kényszeríti; ez pedig előmozdítja a rövidlátás keletkezését, a mi elvitázhatatlan.

További tapasztalatom az, hogy a jobb szem a jobboldali helyzetnél inkább meg van terhelve és e miatt nagyobb fokban lesz rövidlátó, mint a bal.

Ezt meg akarták cáfolni. Azonban 21,949 egyénen tett megvizsgálás (különböző orvosoktól) alapján állíthatom, hogy a megvizsgált összes egyének 24%-ánál a szem törési képessége nem volt egyenlő, és ezen számból 61·6%-nál a jobb és 38·4%-nál a bal szem volt nagyobb mértékben rövidlátó.

Ez a számsor elég nagy arra, hogy bizonyító ereje legyen.

Azt is fölhozták ellenem, hogy a jobboldali helyzettel való írást nem kiséri a szemek jobbra való fordulása, mert az egész fej a füzet után fordul. Erre mérésekkel felelek, a melyeket több író iskolás-

gyermeken hajtottam végre, s a melyek azt bizonyítják, hogy ritka kivétel az, midőn a fej magára fordul, s a legtöbb esetben a szem is jobbfelé fordul, mely esetben a forgás szögletnagysága 35° és 186 esetben átlag véve 19°.

Ezzel azt hiszem azon tételt, hogy a jobboldali helyzet a jobb szemet nagyobb mértékben teszi rövidlátóvá, mint a balt: eléggé megerősítettem.

A két szem különböző természete ugyan más októl is függhet; lehet az emberrel született baj, de ezzel a jobboldali rövidlátásnak sokkal nagyobb száma nincs megmagyarázva.

Vannak tehát lényeges okok, a melyek alapján a szemet és gerinczoszlopot veszélyeztető jobboldali helyzet megtiltható az iskolában.

Cohn H., Weber, Meyer, a párisi kommisszió, Berlin és Rembold, Fuchs, Schmidt-Rimpler, a kik e kérdésben dolgoztak: megegyeznek velem abban a tételben, hogy az egyenes vagy ferde jobboldali helyzet sokkal hátrányosabb a gyermekre nézve, mint a két középhelyzet közül akármelyik!

Már most csak azt kell elhatároznunk: vajjon a *gyermekre* nézve melyik *előnyösebb*: az *egyenes középhelyzet függélyes írással*, vagy a *ferde középhelyzet dült írással?*

Dönteni itt csak akkor lehet, ha megfigyelést és mérést teszünk az író gyermeken.

Föntnevezett vizsgálódásaim eredménye az, hogy a ferde középhelyzetnél a fej sokkal inkább balra hajlik, mint az egyenes helyzetnél, habár kevésbbé, mint a jobboldalinál.

409 mérésnél, midőn egyenes középhelyzettel írtak, a balra való hajlás szöglete csak 2·8° volt, míg 543 ferde helyzettel való kisérletnél ez a szög már 7·9°-ot tett.

Berlin és Rembold nem találtak a két középhelyzetnél jelentékeny különbséget; ez természetesen a mérés methodusától függ. Az én méréseimnél egy fémpálcza volt megerősítve az író gyermek fejének hátsó részén, úgy hogy az a két szemet összekötő-vonallal — alapvonal — párhuzamosan állott. E pálcza elhajlását a vízszintezővel mértem meg. Meyer ezeket a kisérleteket Pflüger esz-

közével (Kephalothetoskop) ismételte és ő is mint én a ferde középhelyzetnél nagyobb elhajlási szöget talált, mint az egyenes középhelyzetnél.

Csakis a sorok emelkedő iránya okozhatja, hogy a füzet ferde tartásánál a fejünket erősebben hajlítjuk balfelé.

Hogy minő kényszerítő befolyást gyakorolnak a ferdén futó sorok a fej tartására, arról mindenki meggyőződhetik, ha nyomtatást vagy írást ferdén fektet maga elé; bárki, midőn olvasni akarja az így helyezett sorokat, önkénytelenül félrehajtja a fejét és pedig úgy, hogy a bal szem mélyebb helyzetben fog állani akkor, midőn a sorok balról jobbra fölfelé emelkednek — és megfordítva.

Berlin és Rembold tagadták, hogy írásnál a sorokat a szem mozgásával is követnők. Én azonban két rendbeli különböző módon végrehajtott kisérlettel rámutattam arra, hogy a gyermek minden sornál mozgatja ugyan fejét, de az ezt kisérő szemmozgás sem hiányzik soha; s egy 10 cm. hosszú sor írásánál átlag 13°.

A ferde középhelyzet nem adna még annyi meggondolásra okot, ha csakis arról volna szó, hogy e mellett a gyermek balra hajtja fejét.

Csakhogy ez a helyzet hosszabb idő mulva a gerinczoszlop elhajlását és fordulását is maga után vonja, az előbbit az által, hogy a fej súlypontját balra kényszeríti, a másodikat az által, hogy az előre hajlott fejnek elölről hátra felé futó vízszintes tengelye körül való forgására nem elegendők a két felső nyakcsigolyának szabadon mozgó ízületei, hanem az alsó nyakcsigolyák ízületeit is igénybe kell venni.

Magától érthető azonban, hogy sok függ a ferde helyzet fokától. Sok gyermek ezt túlhajtja, s aztán, hogy a fejnek annyira fárasztó balra való hajlását csökkentse: vállát balfelé forgatja, s ekkor a füzet, melynek a test középvonala előtt kellene maradnia, szintén balra csúszik, s e miatt jő létre az a veszélyes helyzet, a melyet Meyer és Schenk az esetek $^1/_5$ részében találtak, hogy t. i. a bal kar lecsúszik az asztalról, a jobb előre nyomul, a bal váll alább száll, a jobb emelkedik, s a gerinczoszlop jobbra dülő ívet ír le.

Ha a ferde helyzet túlkapásai ilyen veszélyeket okoznak, akkor ezzel szemben méltán bizalmatlanok lehetünk.

Kérdés: milyen fokig lehet a ferde helyzet megengedve és veszélytelen? *A szokásos felelet az, hogy 30—40 fokig.* Az én kisérleteim erre — az úgyszólva — hivatalos ferde helyzetre vonatkoznak, és mégis a rossz testtartás már itt föllép. A gerinczoszlop elferdülésére nézve én méréseket nem tettem, de a fejtartásból már felismerhettem a gerinczoszlop elhajlását.

A mi azonban a fejnek bal oldalra való hajlását illeti: a ferde középhelyzetnél tett 543 mérés alkalmával 208 esetben úgy találtam, hogy az arcz balra fordul.

De föltéve, hogy a füzetet 40 fokra minden rossz következmény nélkül lehetne fordítni, és csak nagyobb szög alatt kezdődnék a veszély: miként gondolják egy 6—13 éves gyermekkel a szükséges biztonsággal megértetni azt, hogy mekkora a 40 fokú szög? Az iskolapadra lehetne ugyan megfelelő vonalat húzni; de a házi föladványokat a gyermek magára végzi, s itt aztán a gerinczoszlop és a szem veszélyei még nagyobb mértékben fenyegetnek.

Nagyon igazuk volt azoknak, a kik arra figyelmeztették az iskolát, hogy azzal még nincs minden megtéve, ha az iskolaépületben magában a gyermek egészsége meg van óva.

Az iskola befolyása a házi feladatok által az otthonra is kiterjed. — Sajnos, kevés befolyásunk van a gyermek viselkedésére a szülői házban!

De az írás kérdésénél kitünő alkalom nyilik arra, hogy ezt a befolyást az írás nagy hatáskörében elérjük, sőt kierőszakoljuk.

Vigyék be az iskolába a függélyes írást (Steilschrift) és biztosak lehetnek a felől, hogy a gyermek otthon is minden felügyelet nélkül kizárólag egyenes középhelyzetben fog írni, *anélkül, hogy a test oldalra görbülne;* mivel függélyes vonásokkal írni másféle helyzetben, mint egyenesben, nem is lehet.

Ez a főok, a miért én a függélyes írás érdekében egész határozottsággal föllléptem. Ez az írásmód a gyermeket az egyenes középhelyzetben való ülésre kényszeríti, s a mérések azt bizonyítják, hogy ez a helyzet a legjobb; függélyes vonásokkal pedig lehetetlen más-

féle füzettartással vagy egyikében azon bámulatot és aggodalmat keltő görbe helyzeteknek írni, melyeket a gyermekek különösen olyankor kedvelnek, midőn felügyelet nélkül vannak.

Föltéve, hogy jótállhatnánk arról, mikép a szokásos írás szigorúan mindig középhelyzetben 30—40 foknyi füzetelhajlással történik, ekkor az egészségtan eltekinthetne talán a normális testtartástól való viszonylag csekély eltérésektől, a melyek ezen füzettartáshoz is tapadnak.

A ferde írásmód nagy veszélyei azonban épen abban állanak, hogy ép oly könnyen írható mindazon ferde helyzetekben, a melyeket általánosan és kivétel nélkül veszélyeseknek ismert el az egészségtan és hogy ezt a bajt aligha akadályozhatja meg a tanító felügyelete.

De hallgassuk meg azt is, a mit a függélyes írás ellenesei ezen írásmód hátrányára mondanak. Ez azon kinyilatkoztatásra szorítkozik, hogy az olyan írás, a mely párhuzamosan fut az asztal párkányával: ellenkezik a kézmozdulatok törvényeivel; nem felel meg a fiziológiának, azaz természetellenes.

Mindazok előtt, a kik régi kéziratokat láttak, világosan feltünik ezen állítás tarthatlansága. E vélemény fölállítása után Fränkel azonnal utalt is arra, hogy a függélyes írás nem ellenkezhetik semmikép a kézizület törvényeivel, *miután sok száz éven át ez volt az uralkodó írásmód.*

A 16-ik század végeig minden alapvonal fölálló a legtöbb függélyes; a 17-ik században kezdődik a gyöngén jobbra dőlt vonalú irás, de igen csekély mértékben — és csak a 17-ik század végén és a 18-ik század elején dűl az irás mindinkább jobbra.

E szerint a 8-ik századtól kezdve a 17-ik századig mindig csak egyenes középhelyzet mellett irhattak az emberek. Ennek megfelelőleg régi korból reánk maradt képek is azt mutatják, hogy a papir egyenesen és az iró előtt középen feküdt.

Ma már ifjú és öreg dült iráshoz és ferdén fölfelé futó sorok vezetéséhez szokott olyan mértékben, hogy a legtöbbnek bajos helyesen megmagyarázni és tisztán alanyi oknak tulajdonítani azon

nehézségeket, a melyek a régi szokás miatt a függélyes betűk irására való kisérletnél előfordulnak.

Innen származik az az állítás, hogy a fölálló irás a kézizületre nézve természetellenes. Azonban mi indíthatta volna az irni tudó emberiséget oly sok évszázon keresztül arra, hogy álló betűket irjon, ha ez ellenkeznék a kézmozgások törvényével? Ma is vannak emberek, a kik távol minden theoretikus elfogultságtól: az álló irást használják.

Annak, hogy az alapvonalak kétszáz év óta fokozatosan mind inkább jobbra dűlnek, megvan a maga oka, t. i. a dült vonal a gyors irás szolgálatában áll.

Az bizonyos, hogy gyors irás alkalmával a ferdére fölfelé futó sor a kar mozgására nézve kényelmesebben fekszik.

De az iskolában — és különösen az első években — lassú, inkább rajzoló irásról lehet szó. A gyermeknek sok időre van szüksége, a mig a sort befejezi; miért akarják tehát szemét és gerinczoszlopát veszélyeztetni olyan irással, a melynek kizárólag a gyorsirásnál van előnye?

Engedjék meg, hogy egy hasonlatot mondjak. Lófuttatás alkalmával a lovag mélyen lehajlik a ló nyakára, ennek megvan a maga helyes oka. — De még senki sem jött arra a gondolatra, hogy ilyen ülest hozzon divatba a lovaglás tanításánál is, csupán azért, mivel a leggyorsabb ügetésnél előnye van.

Az irásnál sem volna szabad olyan füzet- és testtartást megengedni, a melyek csupán a gyorsirás szolgálatában állanak és a melyeknek a gyermekre nézve értelmök nincs, de igenis jelentékeny hátrányuk.

Minden gyermek álló vagy függélyes alapvonásokkal kezd irni és csak rendeletre szokja meg a dült irást. Az irásnál pedig meg kellene engednünk, hogy a természet érvényesüljön. A későbbi életben, midőn a növekedés, fejlődés be van fejezve és sem a ferde növéstől, sem a rövidlátástól nem kell már félni, mindig elő lehet venni azt a füzettartást, melyet a sorok gyorsabb irása követel.

Talán nem fölösleges megjegyeznem, hogy senki sem fogja a függélyes irásban keresni az egyedüli gyógyszert a rossz testtartás

ellen. Ez az irás nem ment föl bennünket attól a feladattól, hogy más körülményeknél is javítólag hassunk és különösen jól készített iskolapadokra legyen gondunk. De azon nagy *előnye megvan a függélyes vagy fölálló irásnak, hogy a görbe ülés, görbe növés, a rövidlátás csiráit nem hordozza önmagában, az irás technikájában, mint a ma szokásos jobbra dült irásmód!*

Ezt bizonyítani volt az én feladatom.

*

Hogy Németországban többet gondolkoznak, vitatkoznak, vizsgálódnak az irás helyes tanítása czéljából, mint Európa más országaiban, az természetesen onnan származik, mert Németországban a legtöbb hátrányát tapasztalták a jelenlegi ülésnek az irás alkalmával, s mert a német betű irása különben is több veszélyt rejt magában a szemre nézve, mint a latin. Aztán tudvalevőleg Németországban igen sok a rövidlátó.

Nem csoda, hogy egy német szemorvosnak (Cohn Herman, Boroszló) konstantinápolyi utazása alkalmával, midőn háromféle török iskolát — egy elemi, egy közép, egy felső — meglátogatott, semmi sem tünt fel jobban, mint az, hogy a három népes iskolában egyetlen egy pár szemüveget sem látott!

A szemorvos-tanár ezt a török nép természeti tulajdonságának, a török és arab betűk alakjának, a sorok rövidségének, — a mi nem fárasztja úgy a szemet — s annak tulajdonitja, hogy a papirt kezökben tartva irnak, s hogy könyvüket is kezökben tartják, ennélfogva fejöket nem kell előre hajtaniok.

A Revue Pedagogique, mely ezen iskolalátogató följegyzéseit érdekesen ismerteti (1888. deczember 15. sz.), hozzá teszi még azt: «tulajdoníthatta volna Cohn úr annak is, hogy a mi növendékeink sokkal inkább meg vannak terhelve házi feladatokkal, irásbeli dolgozatokkal, esti munkával stb., mint a törökországi iskolák tanulói.»

Ez bizonyos; de elvitázhatatlan az is, hogy az irásbetűk alakja, az ülés módja is rendkivüli befolyással van úgy a szemre, mint a test, illetőleg törzs helyes fejlődésére.

Hisz felsőbb leányiskolánk házi irásbeli dolgozatokat nem ad; az elemi leányiskolák nagy része is mellőzi az ilyeneket; s mégis, ha végig tekintünk az osztályok sorain, el kell csüggednünk, látva irás alkalmával azt a sok C alakú elgörbülést, a sok rövidlátást, itt-ott szemüveget már a 12—14 éves gyermekeknél is!

Ezért nem tartottam fölöslegesnek a *dr. Schubert Pál* értekezését e helyen ismertetni, mert valóban az iskolai egészségtan érdekében a jó padokkal, jó épülettel (ha ugyan még ezek is megvannak??) még korántsincs minden megtéve!

Ha a rövidlátással nem is vagyunk ott, a hol Németország, de a rövidlátók száma ijesztő mértékben növekedik nálunk is. A ferde, rossz testtartás is elég általános iskoláinkban; nem árt tehát, ha minél gyakrabban gondolkozunk azon eszközök és módok felől, a melyek e bajokon segíthetnének; hátha akadunk így olyan eszközökre, a melyeket tényleg alkalmazni is lehetne?

(Kolozsvár.)

Közli: Binder Laura.

IRODALOM.

PALI GYERMEKSÉGE ÉS IFJUSÁGA. Irta *De Gerando Antonina*. A 12—15 éves mindkét nemü ifjúság számára. Budapest, Méhner Vilmos kiadása. Ára 1 frt.

Eredeti magyar ifjúsági irat! Már magában ezen egyetlen körülmény is elég ok arra, hogy figyelmünket és érdeklődésünket az előttünk fekvő könyvecskére felhívja. Ifjúsági irodalmunk ma még általán véve szegény, a termékek nagy része fordítás és pedig sajnos a hivatlanok szárnypróbálgatása. S a legszerencsésebben sikerült fordítások is csak idegen talajban nőtt virágok, melyek szinöket és illatjukat vesztik az átültetés által, s nem hatnak arra, a mire az ifjúsági iratoknak okvetlenül hatniok kell: a hazaszeretet s a nemzeti érzület fejlesztésére. Köszönettel tartozunk azért mindazoknak, kik magyarúl érezve és gondolkozva, lelkük egész melegével azon vannak, hogy az ifjúság szívében a hazaszeretet érzelmét fejleszszék. De Gerando Antoninát, már csak e szempontból tekintve is könyvecskéjét, elismerés és köszönet illeti meg: könyvén a legnemesebb hazaszeretet zenéje rezeg végig, azé a hazaszereteté, mely büszkévé tesz, de nem elfogulttá, mely mint Széchenyi hazaszeretete felismeri a hibát is, de nem ócsárolja, hanem javítására törekszik.

De Gerando Antonina könyve azonban nemcsak eme nemzeties irányáért érdemli meg a figyelmünket, hanem ama nevelői hatásért is, melyet ez a kis könyv minden kis olvasójára kétségen kívül tenni fog. Egy öntudatos pedagogus munkája ez, ki tudja mit és hogyan mondjon az ifjú növendéknek, hogy lelkét meghassa és nemes elhatározásra bírja. *Legyőzni lelkünkben az ösztönöket, s öntudatos akarattal a szép, jó és igaz felé törni:* erre tanítja De Gerando tanítványait, miközben érdekes meseszövéssel bemutatja ifjú hősének lelki fejlődését, tökéletesedését. Pali gyermeksége, más szóval az elbeszélés kezdete a magyar szabadságharcz idejére esik, s az elbeszélés érdekességét eme körülmény mellett még az az eleven vonzó előadás is növeli, mely mulattattni és oktatni képes egyidőben. Miközben az írónő kis hősének tanúlmányaival, művészi élvezeteivel ismerteti meg olvasóját, magával ragadja őt, vágyat keltve benne, hogy ő is mindazt megismerje, megtanúlja, mi oly nemes hamisítatlan élvezetet nyújt. Egy-egy olyan részlet, mint a számüzött Hugo Viktornál tett látogatás, feledhetetlen benyomást fog tenni az ifjú olvasóra, a mint hogy érdekes és feledhetetlen fog rá nézve lenni az egész kis könyv, melynek a többi jó tulajdonságai mellett mégis legfőbb érdeme, hogy az írónő minden sorát az ifjúság iránt érzett igaz szeretettől áthatott lelkéből merítette, s ez által megtalálta az útat az ifjú olvasók szívéig, s képes reájuk mívelőleg, nemesítőleg hatni. Nagy elterjedést kívánunk e jeles magyar ifjúsági iratnak, mely a felnőtteket is érdekelheti és sok jó dologra taníthatja.

S.

Salamon Ferencz, IRODALMI TANULMÁNYOK. I—II. kötet. Kiadja a Kisfaludy-Társaság. Budapest, Franklin-Társulat. 1889. Első kötet: I—XIV és 1—394 lap. Második kötet: 1—324 lap. Ára a két kötetnek fűzve 3 frt 60 kr., vászonba kötve 5 frt.

A Kisfaludy-Társaság kedves szolgálatot tett e tanúlmányok kiadásával a művelt olvasó közönségnek és az irodalmi oktatással foglalkozóknak. Azok, a kik a szépirodalmi művekben nem csupán szórakozást, hanem valamivel magvasabb élvezetet keresnek: érdeklődéssel és haszonnal olvassák az ily tanúlmányokat, a melyek míg egyrészt megerősítik őket egyes irodalmi művekről alkotott helyes nézeteikben, másrészt új meg új szempontokat tárnak fel előttük, melyekből vizsgálva a remekműveket, eddigelé általuk föl nem fedezett szépségeikre bukkannak, s szépérzékök mind több oldalúvá válik. S a kik tán idegenkednek a nagyon is tudományos és nehézkes tanúlmányoktól: Salamon írásmódja azokat is megfogja nyerni. Salamon egyszerűen, érthetően, világosan ír, őszintén, a tudóskodás affektálása nélkül. De a mit ír, az alapos tanúlmányon, bő ismereteken nyugszik; a dolgok mélyére hatoló elemző eszének és biztos, szigorú logikájának a produktuma.

Az újabb nemzedék Salamont történetírónak ismeri s tapasztalásból legalább, nem tudja róla, hogy az 50 es években kiválólag műbirálattal foglalkozott. Ebben az időben Salamon tagja volt annak az irodalmi körnek, melynek feje *Kemény Zsigmond* volt, s melybe *Csengery Antal*, *Pákh Albert*, *Gyulai Pál* s többen tartoztak. «Ez a kör a költészetben és tudományban igyekezett a helyes elveknek érvényt szerezni az álság, valótlanság és ámítások ellenében. Az irodalom által igyekeztek előkészíteni a tért azon időre, midőn majd a nemzet visszanyeri a maga fölötti rendelkezés jogát.» Ebben az időben a napi lapok tárczái nem holmi fölületes elmefuttatásokkal voltak megtöltve, hanem, részben legalább, irodalomtörténeti értekezéseket s alapos kritikákat tartalmaztak. Ezekben a lapokban, továbbá az akkori «Budapesti Szemlé»-ben, meg *Arany* «Szépirodalmi Figyelőjé»-ben és «Koszorú»-jában jelentek meg Salamon Ferencznek azon nagybecsű tanúlmányai is, melyek közűl a jelen két kötet tartalma ki van válogatva.

Az első kötet négy nagy költőnkkel: *Aranynyal*, *Petőfivel*, *Csokonaival és Zrinyivel* foglalkozik. Az Aranyról szóló fejtegetéseknek most még alkalmi jelentőségük is van. Azokkal az újabban megjelent fölületes czikkekkel szemben, melyek, csakhogy újat mondjanak, Aranyt Petőfi mellett el akarják törpíteni, hadd olvassa az újabb nemzedék Arany igazságos méltatását abból a korból, midőn Arany népszerűsége s költői nagy neve még keletkezőben volt! A Petőfiről szóló tanúlmányok közzététele is nagyon időszerű, midőn Petőfiről, annyi idő óta, nincs nagyobb szabású irodalmi tanúlmányunk, melyet az iskola akként fölhasználhatna, mint a Vörösmartyról, Katona Józsefről írt becses tanúlmányokat. Iskolai szempontból ép ily fontos a *Zrinyiről* írt értekezés, mely a *Szigeti veszedelmet* röviden s alaposan fejtegeti. A *Csokonai* Dorottyájáról írt tanúlmány azért is nevezetes, mert Salamon ebben állapította meg Csokonai valódi költői érdemét Kölcsey és Kazinczy kevésbbé elismerő kritikáival szemben.

A II. kötet rövidebb értekezéseket tartalmaz. Ide tartoznak a

Shakspere-ről, *Balzac*-ról, a *Világirodalomról* írt czikkek. Ez utóbbi *Ampère* franczia tudós felolvasásából van magyarra fordítva, melyben a szellemes franczia író szemléltetően hasonlítja össze a művelt nemzetek irodalmait, az egyes irodalmakat hegylánczolatokhoz hasonlítván, melyekben hegy, völgy, lapály, csúcsok, fennsíkok váltogatják egymást. Salamon e rajzba beleilleszti a magyar irodalom körvonalait is, melyek Ampère látáskörén kívül estek.

Ezután következik tizenkét könyvismertetés. Mindezekben az egyes művekre vonatkozó részletezéseket általános elvi fejtegetések előzik meg, s ezek, meg az akkori irodalmi viszonyainkra vonatkozó megjegyzések igen tanúlságos olvasmányokká teszik e czikkeket. Így pl. *Lisznyai Kálmán* költeményeit ismertetve, a Petőfi-utánzók eszmékben való szegénységét és czikornyás stilusát rovogatja Salamon; a «Remény» zsebkönyv ismertetésében *Eötvöst* méltatja, mint lirai költőt; majd *Emilia* két kötet beszélyéről írván, azt az elvet fejtegeti, hogy újabban már az emberi lélek festésében, a jellemek hű rajzában kell keresni az elbeszélő költészet feladatát s nem véletlenségeknek és hallatlan kalandoknak bonyolódott mesévé való szövésében.

Végűl «Alkalmi czikkek» gyűjtő czím alatt következik: *Bajza József*, *Vachott Sándor*, *Vörösmarty Mihály* emlékezete (nekrológok); *Kemény Zsigmond* emlékezete (Századok, 1876.), s még két kisebb czikk. Ezek mindegyike egy-egy irodalomtörténeti kis kép, a legjellemzőbb vonásokkal megrajzolva. Mily szépen rajzolja pl. Kemény Zs. Emlékezetében irodalmunk 1835—1845. közti korát, összevetvén azt egyszersmind legújabb irodalmi viszonyainkkal. «Habár nincs ok — úgymond — nagy reménynyel nem lennünk az újabb nemzedék iránt; de igen feltünő a különbség a mai közszellem és ama korábbi közt, mely a fiatalság színét lelkesíté. Az irodalmi és politikai pályára komolyabb tanúlmányokkal készűltek, még pedig magok erején (autodidaxissal), mint ma a doktori üres czím elnyerésére. Körűlbelől a nevezett években (1835—1845.) kezdik fényes pályájokat *Eötvös* és *Szemere*, *Szalay* és *Csengery*, *Dessewffy Aurél*, *Horváth M.*, *Lónyay*, *Kazinczy G.* s *Pulszky* több más jelessel együtt. A 40-es évek irodalmának java majdnem csupa fiatalokból, de komoly készűltségű fiatalokból áll. Midőn Csengery a *Pesti Hirlapot* átvette, a vezértől az újságíró közlegényig (az oly kitünő tehetségű *Pákh* volt az), a szerkesztőség egyik tagja sem volt több 22 évesnél.»

«Pedig a *P. Hirlapot* a tudósságig, doctrinairségig komoly lapnak tartották. A szintén komoly *Árvízkönyv* hasonlókép az Eötvös-féle fiatal csoport műve volt nagy részben. A komoly törekvések ezen fiatal erélyű korába esik báró *Kemény Zs.* magasb irodalmi nevelkedése és föllépte is, ki egyike volt a legalaposabb készűltségű ifjaknak. Azon kor politikusai többnyire írókká lettek először, míg mai nagyjaink mintegy megalázkodásnak tartják egy *Széchenyi*, *Kossuth*, *Eötvös*, *Kemény* fegyverét, a tollat venni kezökbe. Meg is látszik mai zsurnalisztikánkon!»

«De az ismeretek kincseinél, melyet az akkori fiatalság színe-java szerzett, s írói hajlamuknál magasabbra helyezzük azt az erkölcsi motivumot, mely lelkesítette s majd mindnyáját kitüntetőleg jellemzi. Nem kenyérkereseti kénytelenség, nem a véletlen vitte őket az írói pályára; hanem erős, elszánt akarat, — szent fogadás, melynek megtartására minden akadályon keresztűl kellett törni. A kor az elszántság korszaka

is. A hazafiság azon ideális tisztaságban, mint azt *Vörösmarty* és *Kölcsey* kifejezték, volt a törekvések rugója és éltetője. A hatás minősége már csak abból is kétségbevonhatatlan, hogy ama korbeli jeleseinknek csaknem mindenike a költészet terén is próbát tett kitünni. A nálunk akkor inkább mint ma, kivált komoly törekvések mellett, hálátlan szépirodalmi tér oly varázsszínben tűnt fel a tehetséges fiatalok előtt, mint a — színpad, — pedig anyagi jutalomról e téren is szintoly kevéssé lehetett szó, mint az irodalom terén.»

«Az egész kor stiljében hathatósan nyilatkozik a lelkesítő közszellem, — s e stil nagyon különbözik a mostan divatozótól.»

«Az író modorán nem volt szabad akkor feltünni, hogy maga is közömbös a kifejezett eszme iránt. A toll az erős meggyőződés, vagy legalább a megindúlás és hevület eszköze volt.»

Azt hiszem, két évtized óta annyira változtak mívelődési viszonyaink, hogy az ilyen tartalmas, de még sem nehezen érthető munkákat, mint Salamonnak itt ismertetett két kötete, — érdeklődéssel veszi kezébe az irodalmat kedvelő sok magyar nő, folyton élénkülő tanulásvágygyal olvassa végig és sok dologról tiszta fogalmat szerezve teszi le. Polgári- és felsőbb leányiskoláink meg tanítóképző intézeteink pedig bizonyára sietni fognak könyvtáruk válogatott gyűjteményét ezzel a valóban jó könyvvel is gyarapítani.

Komáromy Lajos.

*

PETŐFI SÁNDOR VÁLOGATOTT KÖLTEMÉNYEI. Magyarázta *dr. Badics Ferencz*. Budapest, az Athenæum kiadása. 1888. I. Rész: Lyrai költemények, I—VII, és 1—180 lap. II. Rész: Elbeszélő költemények, 1—138 lap. Ára a két füzet mindegyikének 90 kr.

E két füzet hézagot pótló munka a magyar irodalmi oktatásban. A felsőbb osztályú tanulók számára vannak már magyarázatos kiadásaink az epósz-, dráma- és a ballada irodalom köréből; de ezek közé a lira még mindeddig nem volt felvéve, s nagy költőink magyarázattal ellátott művei közt hiába kerestük a *Petőfiét*. Pedig Petőfi költeményeinek, kivált a nemzeti érzelem ápolása tekintetéből, kiváló helyet kell juttatni iskoláink felsőbb osztályaiban; jól megválasztott családias és leíró költeményei meg költői levelei pedig őt épen iskolai klasszikussá teszik. Másrészt az is világos, hogy Petőfi költeményeinek iskolai használatra való megválogatásában kiváló pedagógiai tapintatra van szükség. Mindezekből látszik, hogy egy jól megválogatott s magyarázatokkal is kísért szemelvényes gyűjtemény Petőfi költeményeiből szükséges és hasznos munka iskoláinkban.

Dr. Badics általában véve elég jól megoldotta feladatát. Munkájának első füzete P. élet- és jellemrajzával kezdődik s ezt követi 65 kiválasztott költemény Petőfi lirai műveiből. Mindegyik költeményt összefüggő *magyarázat* kísér, melyeknek az a czéljok, hogy bevezessék a tanulót a költő gondolatvilágába, mintegy műhelyébe; megjelölik a tárgyat, mint a költemény anyagát, rámutatnak a gondolatok s érzelmek keletkezésére, az eszmemenet fejlődésére, hogy ekként világosan láttassák az egész tartalmat, ennek elrendezését s a költeményből kisugárzó alapeszmét. Ugyanitt van a versforma is megnevezve. A költeményekhez ezenkívül a szöveg alatt nyelvi és tárgyi magyarázatok is járúlnak. Az itt fel-

vett költeménycsoportok a következők: I. Családi kör. II. Az alföld és népe: *a)* Tájképek. *b)* Élet- és jellemképek. *c)* Népdalok. III. A haza.

A második füzet bevezető része Petőfi költészetét jellemzi 24 lapon s ezt követi a Petőfi-irodalom főbb műveinek összeállítása. Petőfi nagyobb elbeszélő költeményeiből kettőt tartalmaz e kötet, az iskolába leginkább valókat, u. m. *János vitézt* és *Bolond Istókot*. Mindkettőt ép úgy magyarázatok és jegyzetek kísérik, mint a lirai költeményeket.

A költemények megválogatása jobbára elég tapintattal történt. Egyik egy, másik más okból, mégis elmaradhattak volna a következők: «Itt benn vagyok a férfikor nyarában». «Itt van az ősz, itt van újra». «Pacsirtaszót hallok megint». Továbbá: «Kutyakaparó». «Zöld Marczi» és «Kinn a ménes, kinn a pusztán». Helyettök sokkal inkább *ide valók* volnának, a családias csoportba: «Füstbe ment terv». «Egy estém otthon». «Fölszedtem a sátorfám». «Vizen». «Karácsonkor». «Fekete kenyér»; továbbá egy «*Barátság*» című külön fejezetbe jó lett volna felvenni egy csoportot P.-nek a barátjaihoz írt költeményeiből s költői leveleiből, melyek *inkább* iskolába való tartalmuk mellett, legalább részben irodalomtörténeti adatokat is szolgáltatnak, vagy ilyenek fejtegetésére jó alkalmat nyújtanak az iskolában. — A népdalokat sem ártana jobban megválogatni s számukat kevesebbre szabni. A János vitézből bátran ki lehetett volna hagyni nehány érzékiesebb tartalmú versszakot, s felvenni inkább a II. füzetbe nehányat a kisebb elbeszélő költeményekből.

A bevezetések és magyarázatok szakértelemmel, de nem mindenütt vannak elég világos és szabatos stilussal írva. (Pl. «Már kora ifjúságában szinte ösztönszerűleg keresi a benyomásokat». I. 18. l.). Ezek összeállításában sokat merített Badics, Gyulai Pál egyetemi előadásaiból, s e körülmény csak növeli értéküket. A versformák magyarázatában, mint már másutt is meg volt jegyezve, nem egy tévedés fordúl elő. Nem helyes a *nádkúp* szó értelmezése sem az I. füzet 40. lapján.

Óhajtandó, hogy ezen s egyéb bírálatokban tett megjegyzéseket a magyarázó figyelembe véve, a II. kiadást az iskolai használatra még alkalmasabbá tegye. Addig is e munkát, így is, a hogy van, sikeresen használhatják a felsőbb iskolai osztályok növendékei mind az iskolai oktatásnál, mint segédkönyvet, mind magán olvasmányaikhoz.

Komáromy Lajos.

*

A szerkesztőséghez beküldettek:

Magyar nők utazásai. Irta dr. *Márki Sándor* (1—68 lap); különlenyomat a Földrajzi Közleményekből (1889. III. füzet). Ára?

A Herbart-iskola nevelési elveinek története, kritikája és alkalmazása. Irta *Regéczy József*. Első rész: Herbart és követői (1—110 lap). Ára 1 frt.

A kedély nevelése. Irta *Lederer Ábrahám*. Különlenyomat a «Nevelés» 1889. II. és III. füzetéből (1—30 lap). Ára?

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

A «Mária-Dorothea egyesület» *évi közgyűlését* április hó 14-én virágvasárnapján délelőtt tartották meg.

Az egyesület elnöknőjén, *báró Nyáry Adolfné* úrnőn kívül megjelentek az egyesület alelnökei, sok jótékony úrnő és számos tanítónő. Bartoniek Géza titkár, Zirzen Janka pénztárnok, Bischitz Dávidné alelnök és Falk Zsigmond a számvizsgáló bizottság elnöke csupa örvendetes jelentéseket terjesztettek elő, melyek az egyesület által kifejtett tevékenységről, a pénztár gyarapodásáról, a tagok számának szaporodásáról tettek bizonyságot. Az egyesület által kezdeményezett országos kisdednevelési kiállítás sikere már biztosítottnak látszik, s az «*Otthon*» felszerelésére is számos ajándék érkezik. A közgyülés jó hangulatát lelkesedésig fokozta egy nagyobb alapítvány bejelentése. *Berecz Antal áll. felsőbbleányiskolai igazgató a vezetése alatt álló tanítónők, főkép Odor Emilia fáradozásával 1000 frtot gyüjtött* az intézeti növendékek közreműködésével, s reménylik, hogy idővel 4000 frtos alapítványnyá egészíthetik ki gyüjtésüket. A jelen évi költségvetést, mely *19000 frt. bevétel és 17,500 frt. kiadást irányoz elő*, a közgyülés elfogadta. Az «Otthon» ünnepélyes megnyítását, a melyen az egyesület védnöknője, Mária Dorothea főherczegnő is jelen lesz, az orsz. kisdednevelési kiállítás bezárásával egyidejüleg, október elejére határozta a közgyülés, s a buzgó tisztikart és választmányt ujra egyhangulag megválasztotta.

A «Mária Dorothea egyesület tanítónői szakosztálya» Sebestyénné Stetina Ilona elnöklete alatt márczius hó 23-án és április hó 13-án tartotta legutóbbi havi értekezleteit, melyeken mintegy 35—40 tanítónő vett részt.

A *márcziusi* ülésben elnök meleg szavakkal emlékezett meg Budapest volt tanfelügyelője, *Békey Imre* úr elhunytáról, ki a tanítónői szakosztály munkássága iránt mindig szíves érdeklődést tanúsított. Ezután *Radnayné Vámossy Ilona* tartott *Gondáné Nagy Irmáról* emelkedett, meleghangu emlékbeszédet. Híven jellemezte őt mint kiváló szellemű nőt, gondos családanyát s hivatott irónőt, kinek «Eszmék és Emlékek» czím alatt megjelent értekezései nem közönséges itélő tehetséget, müveltséget és tanultságot árulnak el, s kinek elhunyta egyaránt veszteség irodalmunkra és nevelésügyünkre. Az értekezlet második felolvasója *dr. Balogh Tihamér* volt, ki ép oly érdekes mint tanulságos módon értekezett «*Az ivóvízről*», kitünő tanácsokat adva arra nézve, hogyan segítsünk magunkon addig is, míg fővárosszerte iható szürt vízhez juthatunk. — Ez értekezleten tett jelentést *Komáromy Lajos* a György Aladár által a szakosztály javára felajánlott kéziratról. A jelentés szerint a kis gyüjtemény valódi gyöngyöket tartalmaz s megjelenése nyereség lesz az irodalomra nézve.

Az áprilisi értekezleten *Saffáry Irma* tett jelentést az ifjúsági iratok jegyzékén dolgozó «szerkesztő bizottság» munkásságáról, bemutatott egy szabályzatot, melyet az értekezlet elfogadott s mely a könyveket biráló tagokkal miheztartás végett közöltetni fog. Ugyan ő jelenti, hogy e szabályzat készítése előtt a kis bizottságban felolvastatott *Binder Laurának* idevonatkozó tanulmánya.

Ezekkel kapcsolatban elnök jelentést tesz a könyvkiadók ajánlatairól. Számba vehető ajánlatot csupán *Méhner Vilmos* könyvkiadó tett; ezért a szakosztály felhatalmazza elnököt, hogy a szakosztály kiadványaira nézve Mehner Vilmos könyvkiadóval három évre szerződést kössön. A kiadandó művek sorozatába György Aladár fennt említett munkáján kívül felvette a szakosztály a szerzők nagylelkü ajánlata folytán, kik műveiket az egyesület javára ajánlották fel, a következő műveket: «*A női kézimunkáról*» írta *Zirzen Janka*, «*Levelek egy anyához*» *Librich franczia iró* után átdolgozták *Ekker Auguszta*, *Tavaszy Rózsa* és *Weiszberger Antonia*, «*Képek a Rákóczy korból*» a serdülő ifjúság számára báró *Tott Ferencz* emlékiratai nyomán írta *Tocsek Helén*. Az ajánlattevőknek a szakosztály jegyzőkönyvileg fejezte ki köszönetét.

Ugyanez értekezleten *Nemecskay Irma* olvasott fel érdekes tanulmányt ama nevelői hatásokról, melyek *Rousseau* fejlődésőre befolyással voltak. A tanulmányt a hallgatóságra nézve kétszeresen érdekessé tette az a körülmény, hogy a felolvasónő párhuzamot vont mai nevelői eljárásunk némely hibái és Rousseau nevelőinek tévedései között.

*

A túlságos zongora-tanítás ellen élesen kelt ki legutóbb *dr. Waetzold*, a berlini Erzsébet-felsőbbleányiskola tanára, a nevezett iskola mult évi értesítőjében. Azt mondja, hogy míg a szülők egészségi okokból lányaikat az iskolában egyes tárgyakból felmenteni kivánják, a túlságos zenetanítást semmivel sem korlátozzák. A gyermek erejével való visszaélésnek mondja azt, hogy olyan luxus-tárgyra, a milyen a zongorázás, ép annyi időt szánnak mint az iskolai tárgyakra. Az intézetnek majdnem valamennyi gyönge, sápadt növendéke naponta egy-két órát zongorázott. Ha a zongora-tanítást megszakították, vagy csak mérsékelték is, a lánykák szemmel láthatólag üdébbek voltak és jobban tanultak. Az idegrendszert semmi sem próbálja meg annyira mint a zongorázás: némely anya a zenebálványnak lánya egészségét áldozza fel. A zongorát játszó nők jó része sok kivánni valót hagy fönn a házi foglalkozásokban; magatartása fáradt vagy ideges. Némelyek ideges nyugtalanságban szenvednek, gyakori fejfájásról és álmatlanságról panaszkodnak. A növendék korával szaporodnak e jelenségek. Lehet állítani, hogy sok leányka gyöngeségének és idegességének inkább oka a házi zongora-tanítás mint a legtöbbször okozott iskola. *A leánykát tizenkét éves kora előtt nem kellene zongorázásra fogni: akkor is csak a teljesen egészséges, zenei tehetséggel biró leánykákat kellene zongorára tanítani*, kikről feltehető, hogy játékuk felebarátaiknak egykor örömet fog okozni; száz zongorázó közül azonban kilenczven, évekre terjedő fáradság után is csak bizonyos gépies ügyességre tesz szert, a mihez a művészetnek semmi köze. A szülőknek és az iskolának erélyesen kell fellépniök némely zongora-tanító és tanítónő korlátlan követeléseivel szemben. Nincs arra szükség, hogy sok

középszerű vagy rossz zongora-billegtető legyen köztünk; de az igen is szükséges, hogy leányaink testileg és szellemileg egészségnek és üdék legyenek. És különösen az nem engedhető meg, hogy míg a leánykákat vérszegénység, gyöngeség, kiállott betegség, gyönge szemek stb. miatt a kézimunka, torna és rajz alól fölmentik, a túlságos zongoratanulást rájuk kényszerítik.

*

Pestmegye népoktatási viszonyai, különösen a leányok iskolázása. Pestmegye buzgó és nagyérdemű tanfelügyelőjének, Tóth József úrnak legutóbb közzé tett jelentéséből közöljük a főbb adatokat, hogy ezeket háttér gyanánt használva a leányok iskolázását kiemelhessük. A tankötelesek száma volt 112.453 fiu és leány: ezek közül iskolába járt 94,597. Még pedig:

	elemi iskolába járt	72,623
	ismétlő « «	19,547
f. nép-	és polg. « «	716
	magán. intézetbe és középiskolába	járt 1,711

A megye 211 községének mindegyikében volt iskola. Az iskolák száma 571 volt 1034 tanteremmel. Az iskolák közül volt: állami 56 (elemi 53, polgári iskola 3); községi 86, magán- és egyesületi iskola 10; a többi felekezeti. A tanítási nyelv 483 iskolában tisztán magyar, 51-ben német-magyar, 28-ban tót-magyar, 2-ben szerb-magyar.

A tanítók létszáma volt összesen 1054 (1876-ban csak 677!); ezek közül az állami iskolákban működött 129, a községiekben 162, a magán iskolákban 15, a többi a felekezeti iskolákban. Képesítéssel bírt 981, nem bírt 73 tanító. Rendes tanító volt 923, segéd tanító 131.

Az iskolák fenntartási költsége 730, 310 frtra (állami segély ebből 118,853 frt) rugott; ebből tanítók fizetésére 536,908 frtot; tanszerekre 10,227 frtot fordítottak.

Lássuk, hogy ebben az általános körözetben milyen helyet foglal el a leányok iskolázása. A 112,453 tanköteles közül *54,591* volt a leány, még pedig 6—12 éves *41,960*, míg 12—15 éves *12,631*. A tankötelesek közül tényleg iskolába járt *45,628* leány, nem járt 8976. Az iskolába járók a különböző fokú iskolák szerint így oszlottak meg:

	elemi iskolába járt	35,551
	ismétlő « «	9,431
f. nép.	és polg. « «	514
	magán intézetbe «	132

vagyis: a *45,628 iskolába járó leány közül csak 514, vagy ha a magán intézetek növendékeit is hozzáveszszük, 646 részesült az eleminél magasabb képzésben: azaz: az összeségnek csupán 1·5 százaléka!*

Az *571* iskola közül 392 vegyes, 86 tisztán fiu-, *93 tisztán leány-iskola*. A leányiskolák közül 31 állami, 17 községi, 36 helvét, 1 ágostai, 7 magán iskola. *A leányiskolák felénél nagyobb részét* (48) *az állam és a községek tartják fenn, míg a felekezetek túlnyomó részben, a katholikusok kizárólag vegyes elemi iskolákban tanítják a leányokat.*

Az 1054 tanító közül *csak 193 volt a tanítónő*. Tekintsünk szét, hogy ezek milyen iskolákban voltak alkalmazva. Az 56 állami iskolában

(48 férfi tanító mellett) 81 tanítónő; a 86 községi iskolában (132 férfi tanító mellett) 30 tanítónő; a 250 r. kath. iskolában (395 férfi tanító mellett) 59 tanítónő; a helvét hitvallásuaknál, a kiknek pedig 16 leányiskolájuk volt (152 férfi tanító mellett) csak 9! Az ágostaiak egy tanítónőt sem alkalmaztak a három ezernél több iskolába járó leány tanításában; a mózes hitüek 36 iskolájában (57 tanító mellett) csak 4 tanítónő működött; a magán iskolák az egyedüliek, a hol a tanítónők száma (7) meghaladja a férfi tanítókét (6).

Ime az adatok; a következtetések levonását az olvasóra bizzuk.

*

Magasabb fokú leányoktatásunk némely hiányairól értekezik a Csurgón megjelenő «*Iskolai Szemle*» ez évi 6-ik számában Andorka Gyula. Czikkéből közöljük a következőket: «A nőnevelés fontosságát nálunk csak az újabb időben kezdik fölismerni. E téren hazánk nagyon elmaradt a művelt külföldtől. A műveltebb női osztály nálunk egy pár állami nőnevelő intézeten kívül még mindig leginkább csak a zárdai nevelésre van szorítva. És különös, hogy a protestantizmus e téren hátrább van mint a katholoczizmus. Csak a legújabb időben kezd náluk is némi mozgalom megindulni, hogy egyes magán nőnevelő intézeteken kívül maguk az autonom testületek vegyék kezökbe a nőnevelés ügyét.

A kormány sem tett annyit e téren, mint a mennyire szükségünk van. Van ugyan nehány állami felsőbb leányiskolánk; de ezek nem mindenben felelnek meg céljuknak s nincsenek a magyar középosztály anyagi helyzetének megfelelően rendezve. A magyar középosztály nem gazdag s az állami nőnevelő intézetek drágák; ezek legtöbbjében csak vagyonos szülők neveltethetik leányaikat. Jellemző az is, hogy a külsőre több gond van fordítva, mint a lényegre. Az intézetek többnyire palotaszerűleg építvék, s a palotákban nevelt leányok nehezen törődnek bele a szerény vidéki kis lakok egyszerűségébe. Társadalmunk minden rétegében megvan a hajlam a nagyzásra s nagyobb szolgálatot senki sem teend a magyar nemzetnek, mit a ki az egyszerűség és takarékosság útjára vezeti; azért a nőnevelő intézeteknek nem palotákba elhelyezése, hanem pedagógiai helyes elvek szerinti rendezése legyen a czél. S ez nem lehet más, mint művelt, testileg és szellemileg épen fejlesztett s egyszerűség, takarékosság s családias erényekre képezett nőket nevelni. *Azért czélszerűbbnek tartom a nőnevelő intézeteknek kis városokban való felállítását mint nagy városokban.* A nőnevelés jósága határoz a magyar középosztály, a magyar társadalom sorsa felett . . . Egész megyénkben nincs álladalmilag vagy felekezetileg fenntartott nőnevelő intézet. A kaposvári zárda a megye összes szükségletének nem felel meg s végre is kath. intézet. Szükség lenne még egy állami vagy egy protestans nőnevelő intézetre. Mindkettőre legalkalmasabb hely lenne Csurgó».

KIMUTATÁS

A «MÁRIA DOROTHEA EGYESÜLET» VISSZAÉRKEZETT GYŰJTŐÍVEIRŐL.

(Tizenötödik közlemény.)*

Az *3157.* sz. íven. Gyűjtő: Keul Sarolta Kolozsváron. Keul Sarolta 1 frt. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. H. K. 20 kr. Moldován Gergelyné 50 kr. Moldován István 10 kr. Schvarczel Adél 40 kr. Binder Albert 20 kr. Nagy Anna 20 kr. Benedek Áron 10 kr. Sárdi István 20 kr. *Összesen 3 frt 10 kr.*

A *3429.* sz. íven. Gyűjtő: Lengyel Elza, veszprémi tanítónő. Véghely Dezsőné 1 frt. Vikár Lajosné 50 kr. Pap Gyuláné 50 kr. Balogh Károlyné 50 kr. Brenner Lőrinczné 50 kr. Klára Sándorné 50 kr. Kiss Dánielné 1 frt. Lengyel László 1 frt. Özv. Segesdy Sándorné 30 kr. Gál Lajosné 50 kr. Lengyel Elza 2 frt. *Összesen 8 frt 30 kr.*

A *3614.* sz. íven. Gyűjtő: özv. Molnár Károlyné Komáromban. Bölcskei Margit 20 kr. Grünfeld Klára 20 kr. Jónás Ilona 10 kr. Stollár Jozefa 10 kr. Szondi Margit 10 kr. Márton Julcsa 10 kr. Löwenbei Juliska 10 kr. Munkácsy Ilona 30 kr. Szabó Vilma 10 kr. Ein Namenloser 1 frt. K . . . . . t 1 frt. Leánykák krajczáronkint össze hoztak 71 krt. Özv. Molnár Károlyné 1 frt. *Összesen 5 frt 1 kr.*

A *3726.* sz. íven. Gyűjtő: Novák Erzsébet Beregszászban. Tolvaj Sarolta 10 kr. Braunstein Betti 10 kr. Pum Irén 10 kr. Berger Ilon 10 kr. Horthy Irén 20 kr. N. N. 20 kr. Szabó Erzsi 10 kr. Récze Ida 10 kr. Barta Irén 10 kr. Metzger Máli 10 kr. Récze Vilma 10 kr. Váradi Emma 10 kr. Roth Etelka 10 kr. Pajkossi Kornus 10 kr. Sáross Zs. 1 frt. Fekete Mihály 1 frt. Kovács Ilona 15 kr. Honovits Betti 10 kr. Vajas Irén 10 kr. Tolvaj Kata 10 kr. Grünwald Pepi 10 kr. Novák Erzsébet 1 frt. *Összesen 5 frt 15 kr.*

A *3910.* sz. íven. Gyűjtő: Raab Gallé Cornélia Czegléden. Székely Endre 30 kr. Schwarcz Gyula 20 kr. Décsi Alfréd 10 kr. Bérczfy Endre 10 kr. Posvay Kálmán 10 kr. Dozsay Ella 10 kr. Dozsay Janka 10 kr. Fehlner Ferencz 10 kr. Nagy Márton 10 kr. Miher Imre 10 kr. N. N. 10 kr. Spitzer Józsefné 20 kr. Angyal József 10 kr. Malcher Stefánia 10 kr. Dr. Fodor 10 kr. Riesz Adolf 10 kr. Donovitz Alajos 10 kr. Szalai Dániel 10 kr. Dr. Fischer Lajos 10 kr. Fischer Biri 10 kr. Fischer Jolán

* A megelőző közleményeket l. az 1887. évf. VI—VII. f. 323—28., VIII. f. 386—94., IX. f. 449—57., X. f. 498—520., az 1888. évf. I—II. f. 65—80., III. f. 148—60., IV. f. 214—28., V. f. 273—84., VI. f. 339—64., VII. f. 414—424., VIII. f. 474—483. és a IX—X. f. 530—560. és az 1889. évf. I—II. f. 66—80., III. f. 132—44. és a IV. f. 193—204. lapjain.

Szerk.

10 kr. Fischer Irma 10 kr. Fischer Gyula 10 kr. Fischer Ákos 10 kr. N. N. 10 kr. Dr. Kiss Ricciné 10 kr. Kocsis Juliska 10 kr. Dr. Kocsis Géza 10 kr. Bánhidy Berta 10 kr. Benkő Mariska 10 kr. Koczány András 10 kr. Koczány Karolin 10 kr. Gaál Emilia 10 kr. Hauptmann J. 10 kr. Duzmann Aranka 10 kr. Liebhardt Etel 10 kr. Gellén Erzsi 10 kr. Hegyi Jolán 10 kr. Windisch Ilona 10 kr. Schlenker Hedvig 10 kr. Oláh Emma 10 kr. Kiss Margit 10 kr. Valper Etel 10 kr. Mihályfy Janka 10 kr. Trampisch Ilona 10 kr. Fromm Mariska 10 kr. Velansits Janka 10 kr. Zsarkó Hajnal 10 kr. Tallián Ilona 10 kr. Tallián Mariska 10 kr. Tevely Irén 10 kr. Németh Margit 10 kr. Krasovetz Etelka 10 kr. Marton Ilma 10 kr. Marton Mariska 10 kr. Kotsis Gizella 10 kr. Koller Jolán 10 kr. Mayer Eulália 10 kr. Mittli Elvira 10 kr. Puteani Paula 10 kr. Veörös Róza 10 kr. 3 Keller nővér 30 kr. 2 Kováts nővér 20 kr. Beszedits Gizella 10 kr. Hajós Ella 10 kr. Argay Aranka 10 kr. Hauptmann Elise 10 kr. Jerfy Olga 10 kr. Jerfy Hermin 10 kr. N. N. 1 frt. *Összesen 8 frt 80 kr.*

A *4351.* sz. íven. Gyűjtő: Stöhrer Irma, áll. tanítónő Arany-Rákoson. V. Pálffy Ilona 10 kr. Herskovits Mária 10 kr. *Összesen 20 krajczár.*

A *4429.* sz. íven. Gyűjtő: Oettner Kornélia Budapesten. Oettner Kornélia 1 frt. Fischer Karolin 1 frt. Fischer Mária 1 frt. Fischer Sándor 1 frt. Fischer Józsi 1 frt. S. 50 kr. Berger 50 kr. Braun 50 kr. Joób Ida 50 kr. Schön Antal 50 kr. Murányi 50 kr. H. Károly 50 kr. Vitschenthall 5 frt. Brózik Karola 1 frt. Mihálik 1 frt. Wagner Mari 1 frt. Piufsich Lajos 1 frt. Piufsich Lajosné 1 frt. Ifj. Piufsich Lajos 1 frt. V. N. G. 1 frt. Trux Hugóné 1 frt. Molnár Michaella 1 frt. L'Eplattenier Emma 1 frt. Oetner Antalné 1 frt 50 kr. *Összesen 25 forint.*

A *4493.* sz. íven. Gyűjtő: Ürményi Emilia Budapesten. König Olga 50 kr. Vogler Mariska 10 kr. Kálozdy Katicza 10 kr. Mandl Edith 60 kr. Lefkovits Eszti 10 kr. Prasszer Margit 24 kr. Buchart Emma 10 kr. Riesz Olga 10 kr. Steinbach Elza 20 kr. Strasznitz Ernesztin 10 kr. Ungár Olga 20 kr. Huth Olga 10 kr. Kohn Elza 10 kr. Mocsigany Irma 10 kr. Rácz Anna 10 kr. Abeles Ilona 20 kr. Engel Klotild 20 kr. Goitein Szidónia 30 kr. Hegyi Viola 10 kr. Kacser Etel 10 kr. Ganzel Jolán 20 kr. Weisz Irén 10 kr. Stern Matild 10 kr. Schiller Paula 14 kr. Wittmann Olga 30 kr. Weisz Sarolta 10 kr. Stern Lea 10 kr. Vuk Hanka 20 kr. Fürst Lujza 10 kr. Dessauer Jozefin 10 kr. Klein Paula 20 kr. Mittler Regina 20 kr. Steinbach Elza 20 kr. Kolár Giza 10 kr. Engel Klotild 25 kr. Engel Klotild 10 kr. Engel Klotild 30 kr. Kohn Ida 15 kr. *Összesen 6 frt 58 kr.*

A *4648.* sz. íven. Gyűjtő: Zemányi Lázárné, közs. tanítónő, Kassán. Hegedüs Anna 10 kr. Schlesinger Olga 10 kr. N. N. 50 kr. Klapaty Ida 10 kr. Paksy Ella 10 kr. Schlesgir Ella 10 kr. Naményi Ilona 10 kr. Novelly Berta 10 kr. Edelény Vilma 10 kr. Kitzbichler Mari 10 kr. Csincsics Margit 10 kr. Winkler Juli 10 kr. Fábián Gizella 53 kr. Szádeczky Julis 10 kr. Zemányi Mária 20 kr. Stokovszkyné 20 kr. Stokovszky Ella 10 kr. Stokovszky Brunó 10 kr. Roser Anna 30 kr. Ifj. Piller Miklós 20 kr. Jármy Tamás 20 kr. S. Elli 10 kr. Glaszlovits 20 kr. Roxer Vilmos 50 kr. Loga Nándorné 20 kr. Adolf 30 kr. Zemányi Lázárné 2 frt. *Összesen 6 frt 83 kr.*

Az *5287.* sz. íven. Gyűjtő: Abrudbányai Béla Szászsebesen. Abrud-

bányai Béla 2 frt. Tellyzsack 20 kr. Bérczi 10 kr. Kelety 10 kr. Hidvéghy 10 kr. Szilágyi 10 kr. Oroszi 10 kr. Weinhold Károly 30 kr. *Összesen 3 forint.*

Az *5480.* sz. íven. Gyűjtő: M. Székely János t. test. elnök. N. N. 20 kr. X. X. 10 kr. X. X. 10 kr. A. B. 20 kr. B. A. 10 kr. — 20 kr. — 10 kr. — 10 kr. Dr. 10 kr. N. A. 10 kr. — 20 kr. B. J. 10 kr. Alszegi 10 kr. A. S. 20 kr. Balázsy Berti 10 kr. — 10 kr. Simósi Imréné 20 kr. Darkó Mihály 10 kr. Mátyás Károly 10 kr. Kis Lajos 10 kr. Barabás Mór 10 kr. Fábián Károly 10 kr. György Biró Sándor 10 kr. Csekme Mózes 10 kr. György Biró Sámuel 10 kr. Mihályfalvy Károly 10 kr. Vass Dénes 10 kr. Nagy Endre 10 kr. Sólyom János 10 kr. Cseh Izsák 10 kr. Kónya Lajos 10 kr. Kovács Ferencz 10 kr. Antalfy Elek 10 kr. Kásás György 10 kr. — 10 kr. Jakab Gyula 10 kr. Kósa Dániel 10 kr. Nyárády Gerő 10 kr. Kovács Mózes 10 kr. Héjás József 10 kr. Nagy Sándor 10 kr. Oláh 10 kr. K — 10 kr. Kis Zsigmond 10 kr. — 10 kr. Hamar Bálint 10 kr. Sikó Gergely 10 kr. — — — 10 kr. Bartók 10 kr. Erdélyi Károly 10 kr. Nagy Ferencz 10 kr. Szebeni 10 kr. Szántó 10 kr. Szinte 10 kr. Bakó László 10 kr. Molnár Andor 10 kr. M. János 10 kr. *Összesen 6 frt 40 kr.*

A *10557.* sz. íven. Gyűjtő: Nehrebeczky Mariska. Valser Vilmos 10 kr. Luger Camilla 10 kr. Schellhorn Lajos 10 kr. Eszentler Venczel 10 kr. Ebenitz Zsiga 10 kr. Olcsváry Géza 10 kr. Noszlopy Zsigmond 10 kr. L. S. 10 kr. B. F. 10 kr. D. A. 10 kr. N. N. 10 kr. Z. M. 10 kr. N. J. 10 kr. N. H. 10 kr. S. T. 10 kr. R. J. 10 kr. N. N. 10 kr. Rihovszky Friczi 10 kr. Mikes János 10 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 2 forint.*

A *10568.* sz. íven. Gyűjtő: Schröder Ilona, főv. tanítónő. Kapronczay István 20 kr. Komnenovits Ágota 20 kr. Schill Sarolta 20 kr. Konti J. 50 kr. Lange Viktor 20 kr. N. N. 20 kr. Schröder Ilona 2 frt. *Összesen 3 frt 50 kr.*

Gyűjtő: Schreiber Kornélia f. l. isk. ig. Zilahon.

A *13472.* sz. n. gy. íven: Wayand Anna 2 frt. Kabós Hedvig 2 frt. *Összesen 4 forint.*

Laszkaráty Zefi *1256.* sz. ívén: Nagy Anna 10 kr. Dull Mariska 10 kr. Péchy Imre 10 kr. Lányi Benő 30 kr. Friedmann S. 10 kr. Kincs Miklós 20 kr. Vincze Miklós 10 kr. Besenszky Béla 10 kr. N. N. 10 kr. Mike Endre 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Ifj. Kiss Endre 10 kr. Csiky Géza 10 kr. Korinyi Endre 10 kr. Lovagi Imre 10 kr. Moni Gyula 20 kr. Sebesy Ádám 10 kr. Kovács Lajos 10 kr. Kassay Vilmos 10 kr. Veress Károly 20 kr. Kanizsay Endre 10 kr. Sajó György 10 kr. Sajó Attila 10 kr. Sajó Leo 10 kr. Balogh József 20 kr. Vajda János 40 kr. N. N. 10 kr. Kis Lajos 50 kr. Dobozy Károly 20 kr. *Összesen 4 frt 50 kr.*

Friedmann Róza *1257.* sz. ívén: Puskás Sándorné 10 kr. Friedmann Samu 10 kr. Rothmayer József 10 kr. Friedmann Janka 10 kr. Dull Mariska 10 kr. Lányi Benő 30 kr. Weiszbergerné 10 kr. Kerényi Endréné 10 kr. Sarkalászy 20 kr. Nagy Károly 20 kr. Tóth Gyula 20 kr. Friedmann Simon 10 kr. Lányi Lajos 20 kr. N. N. 10 kr. Berenszky Béla 50 kr. *Összesen 2 frt 50 kr.*

Pungur Gábriella *1258.* sz. ívén: Kerekes Sándor 20 kr. Schimmer S. 10 kr. Faluvégi M. 20 kr. Fodor Dániel 10 kr. Korényi Endréné 15 kr. Pungott Gyula 10 kr. Kállay József 10 kr. Triff Gábor 20 kr. Versényi

Gábor 50 kr. X + Y = O 30 kr. Kerekes Ferencz 20 kr. X + Y. 11 kr. *Összesen 2 frt 26 kr.*

Csetnek Julia *1259.* sz. ívén: Várady Ede 20 kr. Nagy Ferencz 25 kr. Nagy Károly 30 kr. Nagy Lajos 50 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Friedmann F.-né 10 kr. Terebesi Miklós 10 kr. B. H. Elise 10 kr. Lőrinczy Györgyné 40 kr. Asztalos Károly 15 kr. Péchy Imre 10 kr. Harmath Imre 10 kr. Lányi Lajos 10 kr. Puskás Sándorné 10 kr. Ifj. Kiss Endre 10 kr. Gábor 10 kr. N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. Özv. Ábrahám Gáborné 10 kr. Korényi Endréné 10 kr. Nagy Julia 10 kr. H. 10 kr. Faluvégi A. 10 kr. Dull László 1 frt. Szakács György 10 kr. Valaki 10 kr. Baczó Ilona 10 kr. Csetnek Erzsike 10 kr. Ábrahám Gábor 10 kr. *Összesen 5 frt 30 kr.*

Moldován Teréz *1260.* sz. ívén: Fogarassy Ida 10 kr. Moldován Lajos 30 kr. Szongott Mihály 20 kr. Moldován Teréz 10 kr. N. N. 10 kr. B. J. 20 kr. *Összesen 1 forint.*

Govrik Matild *1261.* sz. ívén: Balázsovits Valeri 10 kr. Mártonfy Gyula 10 kr. Mártonfy Dezsőné 10 kr. Govrik Matild 10 kr. *Összesen 40 krajczár.*

Szabó Etelka *1262.* sz. ívén: Hillinger Sámuelné 10 kr. Lőrincz Györgyné 50 kr. Juhos Béla 30 kr. *Összesen 90 krajczár.*

Beér Anna *1263.* sz. ívén: Néma Károly 50 kr. Magyar Gyula 10 kr. Lengyel József 20 kr. Lányi 10 kr. Goldberger József 10 kr. Mangel Sándor 10 kr. Szabó Károly 20 kr. B. Hajnalka 10 kr. *Összesen 1 frt 40 kr.*

Viski Erzsi *1264.* sz. ívén: Visky Pál 20 kr. Viski Erzsi 10 kr. Rothmayer József 10 kr. Besanszky Béla 50 kr. N. N. 20 kr. Szénássy Zoltán 20 kr. Sebesi Ödön 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Lányi Benő 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Deutsch Miklós 20 kr. Baranyi Menyhért 20 kr. Sajó György 10 kr. Sajó Leó 10 kr. Sajó Alajos 10 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 2 frt 80 kr.*

Faluvégi Erzsi *1265.* sz. ívén: Faluvégi Albert 20 kr. Berger Gyula 10 kr. Faluvégi Erzsi 10 kr. Faluvégi Piroska 10 kr. Z. V. 10 kr. Soós Antal 10 kr. *Összesen 70 krajczár.*

Halmágyi Csilla *1266.* sz. ívén: N. N. 25 kr. Barthosné 30 kr. Chabada Györgyné 10 kr. Kálmán Menyhértné 30 kr. Balog Zsuzsa 50 kr. *Összesen 1 frt 65 kr.*

Friedmann Ilona *1267.* sz. ívén: Délczeg Lajos 30 kr. Friedmann Sámuelné 30 kr. Isok Friedmann Sz. 20 kr. *Összesen 80 krajczár.*

Török Margit *1268.* sz. ívén: Dr. Varga Endre 50 kr. Faragó Dulka Mária 20 kr. Özv. Schlich Jánosné 30 kr. L. 10 kr. Biriné 20 kr. Kiss József 10 kr. Czelné 1 frt. Puskás Sándor 20 kr. Csizmadiáné 10 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 2 frt 80 kr.*

Fodor Ilona *1269.* sz. ívén: Keményfy Józsefné 1 frt. Ábrahám Károlyné 1 frt. N. N. 50 kr. N. N. 20 kr. Lőrinczy Györgyné 20 kr. Pap Antalné 30 kr. N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 3 frt 50 kr.*

Goldberger Berta *1270.* sz. ívén: Weiszbergerné 10 kr. Kallai Klára 10 kr. Hochsinger Zsigmondné 20 kr. Bródné 10 kr. N. N. 10 kr. Mayer 10 kr. Goldberger 10 kr. Jónás Jakabné 20 kr. Rosenbaumné 10 kr. Guttmann Mórné 20 kr. Beck Sámuel 10 kr. Goldberger Mór 10 kr. Nagy Károlyné 20 kr. Kapus Samuné 10 kr. Valaki 10 kr. Valaki 10 kr. *Összesen 2 forint.*

Nagy Anna *1271.* sz. ívén: Moni Gyuláné 30 kr. Lőrinczy Györgyné 20 kr. Kőrösyné 20 kr. Kun Károlyné 10 kr. *Összesen 80 krajczár.*

Dull Mariska *1272.* sz. ívén: Zoványi Berta 20 kr. Dull Jánosné 50 kr. Nagy Berta 10 kr. Török Kata 50 kr. Török Róza 50 kr. Özv. Ettele Péterné 50 kr. N. N. 10 kr. Michiláné 50 kr. Bársonyné 40 kr. Weiszberger Sománé 10 kr. Bikfalvy Horka 50 kr. Valaki 10 kr. *Összesen 4 forint.*

Hillinger Józéfa *1273.* sz. ívén: Szilágyi Mari 30 kr. Lengyel M. 40 kr. Weisz Mórné 15 kr. Tóth Jánosné 20 kr. Tisztamán Etuska 12 kr. Nagy Károly 10 kr. Spitzer M. 20 kr. K. M. 50 kr. Waisz Ella 30 kr. Leopold Janka 20 kr. Hillinger Józéfa 20 kr. Lebovits Emil 10 kr. *Összesen 2 frt 77 kr.*

Friedmann Aranka *1274.* sz. ívén: Kochmayer József 10 kr. Kun Leó 10 kr. Lányi Benő 20 kr. Supka László 50 kr. Deutsch József 10 kr. N. N. 10 kr. R. 10 kr. N. N. 10 kr. Balog József 20 kr. Özv. Bárán Károlyné 10 kr. Bárány Katinka 20 kr. Körtési Györgyné 10 kr. Szász Ágnes 10 kr. Mére Gyula 10 kr. Dénes Lajosné 25 kr. Deutsch Miklós 10 kr. + 10 kr. Sajó György 10 kr. Sajó Miklós 10 kr. Sajó Leó 10 kr. Dózsa László 10 kr. Kiss Károly 10 kr. Nagy Miklós 20 kr. Tunyogi Béla 10 kr. N. N. 10 kr. Puskás Sándor 10 kr. Kis Lajos 10 kr. N. N. 20 kr. Friedmann Sámuelné 25 kr. *Összesen 4 frt 10 kr.*

Kovács Etelka *1275.* sz. ívén: Ifj. Ferencz Andor 50 kr. Balogh 10 kr. C. M. 10 kr. Kováts Dénesné 10 kr. Valaki 10 kr. Várjon Sándor 50 kr. Dr. Mariska Ödönné 20 kr. Visky Zsigmond 10 kr. Kis Endréné 10 kr. Kürthy Károly 20 kr. Barsi István 20 kr. Szikhai Lajos 1 frt. Domby Elek 40 kr. Csizmadia József 10 kr. Dull Feri 10 kr. Pulsriggel János 20 kr. Rib . . . K. 10 kr. Terge József 20 kr. Rafinszky Jánosné 10 kr. Seres Lajos 10 kr. N. N. 10 kr. Kohn Fridrikné 10 kr. Özv. Ádámkovics A. és fia 50 kr. Özv. Weszellyné 10 kr. Miléné 10 kr. Ifj. Ungvári István 10 kr. Kulcsár Sándor 10 kr. Egy háznál 40 kr. N. N. 20 kr. Máté Berta 10 kr. Kerekes Józsefné 20 kr. Szochonási Lajos 10 kr. Varga Józsefné 10 kr. Nyárády László 10 kr. *Összesen 6 frt 80 kr.*

Nagy Berta *1276.* sz. ívén: Tihki Margit 20 kr. Unger Gusztávné 20 kr. Dull Mariska 10 kr. N. N. 10 kr. Tulogdi Róza 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 20 kr. Perich Tóni 10 kr. Virág Oszkár 10 kr. N. N. 10 kr. Gencsy Kata 10 kr. Gencsy Viktória 10 kr. Bogdán Irma 20 kr. Görgey Mihály 20 kr. Brán László 10 kr. Sill Gyula 10 kr. Halliárszky Vilma 20 kr. Kransovicsné 50 kr. Klein Sarolta 10 kr. Kovács Erzsike 20 kr. Szénásy Margit 10 kr. Lengyel Gizella 10 kr. Ottlik Irén 10 kr. Szathmári Irén 20 kr. Szathmári Erzsi 20 kr. Ruska Margit 20 kr. Dobolyi Giza 20 kr. Lázár Róza 20 kr. N. 1 frt. N. N. 30 kr. Ruszka K. 10 kr. Kulin Rózsika 40 kr. Báró Salhazen Nándor 20 kr. *Összesen 6 frt 40 kr.*

Fekete Róza *1277.* sz. ívén: Lőrinczy Györgyné 20 kr. Puskás Nándor 10 kr. Zeitler Károlyné 30 kr. Balog Károlyné 30 kr. Korényi Endréné 15 kr. N. N. 10 kr. Takáts Gyuláné 15 kr. Sarpai Berta 20 kr. Mártonffy Irén 10 kr. Mártonffy Sarolta 10 kr. Dénes Lajosné 10 kr. Fekete Róza 10 kr. Demeter Lajosné 15 kr. Id. Takács Károlyné 20 kr. Takács 20 kr. Flórné 10 kr. Simoncsics Ida 20 kr. *Összesen 2 frt 75 kr.*

Nichita Zseni *1278.* sz. ívén: N. N. 25 kr. Ujvárosy Etelka 20 kr. N. N. 10 kr. Tulogdi Róza 10 kr. Valaki 10 kr. Valaki 10 kr. Mártonffy

Flóra 1 frt. Gáll Anna 20 kr. N. N. 50 kr. Cz. E. 10 kr. Ujfalvyné 20 kr. N. N. 50 kr. G. G. 10 kr. N. N. 1 frt. *Összesen 4 frt 50 kr.*

Joó Anna *1279* sz. ívén: Joó Imre 20 kr. Csuka F. 10 kr. Papp János 10 kr. Bessenyei 10 kr. N. N. 10 kr. Huszár György 10 kr. Zormár 10 kr. Moldoványi 10 kr. Beth Lajos 10 kr. X. X. 20 kr. B. A. 10 kr. Joó Anna 10 kr. *Összesen 1 frt 40 kr.*

Orosz Gábriella *1283.* sz. ívén: Özv. Bárán Károlyné 10 kr. Kultsár Pálné 10 kr. Ábrahám Gábor 10 kr. Orosz Ilona 10 kr. Orosz Ella 10 kr. Tripsz Sándor 10 kr. *Összesen 60 kr.*

Maniu Sabina *1284* sz. ívén: Dr. Bényeiné 10 kr. Drágomirné 10 kr. Jeney Istvánné 10 kr. Jeney Margit 10 kr. Özv. Ujvárosy Istvánné 10 kr. Nichitáné 10 kr. Zayka Jánosné 10 kr. Pap Valentné 10 kr. Manin Cornélia 10 kr. Manin Sabina 10 kr. Kónya Lászlóné 10 kr. Bársony Jánosné 20 kr. Weisz Emma 20 kr. Waisz Ella 20 kr. L. J. 50 kr. L. A. 10 kr. Friedmann Róza 10 kr. Majenené 20 kr. L. M. 10 kr. W. J. 10 kr. W. M. 10 kr. Goldstein A. 20 kr. Goldstein Lajos 20 kr. N. N. 20 kr. *Összesen 3 frt 50 kr.*

Kabós Sárika *10527.* sz. ívén: Kabós Hedvig 50 kr. Kabós Sára 20 kr. Ifj. Bresselényi Miklós 50 kr. Névtelen 10 kr. Marika 20 kr. *Összesen 1 frt 50 kr.*

A Schreiber Cornélia úrhölgy rendelkezésére bocsátott íveken begyült *összeg: 75 frt 43 kr.*

A *6542* sz. n. gy. íven. Gyűjtő: Murády Kata tanitónő, Maros-Ludason. Bethlen Gézáné 3 frt. Csombor Istvánné 1 frt. Nagy Róza 2 frt. Csontos Istvánné 1 frt. Szilágyi Sándor 1 frt. Csontos Jánosné 2 frt. Vertán Pál 1 frt. Murády Kata 1 frt. *Összesen 24 frt.*

A *6605* sz. n. gy. íven. Gyűjtő: Petrovitsné Németh Anna, Nagy-Kikindán. Petrovits Milán 50 kr. Sztranyovszky K. 50 kr. Nigrinyi Etel 50 kr. Nigrinyi Amália 50 kr. Sollinger Róbert 50 kr. Lellecsky R. biró 2 frt. Torlovszky jegyző 50 kr. Petrovitsné Németh Anna, tanitónő 50 kr. *Összesen 5 frt 50 kr.*

A *6703.* sz. n. gy. íven: Pelczer Aurélia főv. polg. isk. tanitónő: *2 forint.*

A *6777.* sz. n. gy. íven. Gyűjtő: Draskovits de Ponty Jolán, Kőszegen. Zarlez Sándorné 1 frt. Zárka Sándor 1 frt. Jake Andrásné 1 frt. Ecker Károly 1 frt. Kindl József 1 frt. Korchmáros Menyhért 1 frt. Fridrich Gabriella 1 frt. Stegmüller János 1 frt. Merényi Ferencz 2 frt. Chernel Ignácz 1 frt. Gress Lujza 1 frt. Sirsovics Irén 1 frt. Dr. Gere 1 frt. Kopfstein Mór 1 frt. Özv. Drné Grünhut Julia 1 frt. Szabó W., főszolgabiró 1 frt. Kirchknopf Antal 1 frt. Draskovits de Ponty Jolán 2 frt. *Összesen 20 frt.*

A *6814.* sz. n. gy. íven. Gyűjtő: gr. Ráday Margit, Kecskeméten. Mádi János 3 frt. Kereskedelmi bank 5 frt. Gr. Ráday Margit 2 frt. Gr. Ráday Margit gyüjtése 2 frt 40 kr. Gr. Ráday Margit emlékére hálás tanítványai 19 frt. 60 kr. *Összesen 32 frt.*

A *6940.* sz. n. gy. íven. Gyűjtő: Seftsikné Rozner Lujza tanitónő, Gyöngyösön. Grimm Antal 1 frt. Seftsikné R. Lujza 50 kr. Horváth Jánosné 40 kr. Sankovits Fanny 50 kr. Könyves Jolán 50 kr. Némethy Eleonora 50 kr. Kovách Ferencz 30 kr. Herrmann Zsigmond 50 kr. Bauer

Jakab 40 kr. Klein Fülöpné 50 kr. Téren Klotild 50 kr. Tanke Pál 60 kr. Spitzer Anna 50 kr. *Összesen 6 frt 70 kr.*

A *7065.* sz. n. gy. íven. Szente Ilka tanítónő, Bicskén: *1 forint.*

A *7665.* sz. n. gy. íven. Hyross Vilma, Nagy-Csétényben: *2 forint.*

A *7768.* sz. n. gy. íven. Gyűjtő: Peterdy Károly ev. ref. esperes, Munkácson. Birisni egyh. 10 kr. Asztélyi egyh. 20 kr. Macsolay egyh. 10 kr. Egy valaki 10 kr. Gecsei egyh. 10 kr. Badalói egyh. 10 kr. Egy valaki 10 kr. Egy valaki 10 kr. Stalábor 20 kr. Mezővári 10 kr. N. N. 10 kr. Borzsova 10 kr. Bene 10 kr. S. Oroszi 10 kr. Csetfalusi egyház 10 kr. *Összesen 1 frt 70 kr.*

A *7856.* sz. n. gy. íven. Gyűjtő: Chovan Zsigmondné, szarvasi tanítónő 50 kr. Özv. Konz Zsigmondné 40 kr. Klenk Józsefné 20 kr. Özv. Kvatsaláné 30 kr. Özv. Bakay Dánielné 30 kr. Benka Gyuláné 20 kr. Özv. Jeszenszkyné 20 kr. Nyáczikné 20 kr. Mikolay Mihályné 40 kr. Terray Lászlóné 40 kr. Tepliczky Jánosné 30 kr. Dancs Béláné 50 kr. Dancs Lászlóné 50 kr. Fisbein Ignáczné 30 kr. Gróf Bolnáné 20 kr. Dérczy Péterné 20 kr. Kuczkay Jánosné 20 kr. Ponyiczky S. 20 kr. Ponyiczky Györgyné 20 kr. Bars Emilné 20 kr. H. Daniné 30 kr. *Összesen 8 frt.*

A *8274.* sz. n. gy. íven. Gyűjtő: Peterdy Károly ev. ref. esperes Munkácson. Balogh Sándor ev. ref. lelk. 20 kr. Heiser Gyula ref. lelkész 20 kr. V. P. 20 kr. Nagy Ambrus 30 kr. K. bigányi lelk. 20 kr. Tariska Lajos 20 kr. Tariska Erzsébet 10 kr. Jászten József 10 kr. Pataky Imre 20 kr. Kiss Péter 10 kr. Kulcsár János 20 kr. *Összesen 2 frt.*

A *8744.* sz. n. gy. íven. Gyűjtő: Keleti Gusztávné Budapesten. K. K. 2 frt. Keleti Gusztáv 2 frt. Széher Zoltán 3 frt. Széher Mihály 3 frt. Navratil Imréné 2 frt. Lechner Lajos 3 frt. Brázay Kálmán 3 frt. *Összesen 18 frt.*

A *8882.* sz. n. gy. íven: Dr. Major Károly tanár, Beszterczebányán. *50 krajczár.*

A *10288.* sz. n. gy. íven. Gyűjtő: Peterdy Károly ev. ref. esperes, Munkácson. Kardos Endre 5 kr. Neményi egyh. 10 kr. Nyomai egyház 2 kr. Gergelyi egyh. 2 kr. Mátyási egyh. 10 kr. Ecsedy Károly 10 kr. Miklós József 10 kr. T. szalkai egyh. 10 kr. *Összesen 59 kr.*

A *10673.* sz. n. gy. íven. Gyűjtő: Özv. Cseh Józsefné 50 kr. N. N. 20 kr. X. Y. Z. 20 kr. N. A. P. 30 kr. K. Z. 30 kr. J. E. 30 kr. H. S. 50 kr. K. Z. 30 kr. M. A. 20 kr. J. E. 20 kr. *Összesen 3 frt.*

A *12391.* sz. n. gy. íven. Gyűjtő: Csató János, földbirt. Kalota-Szt.-Királyon. 2 frt. Kiszely Kálmán 30 kr. Visky Zsigmond 20 kr. Visky József 20 kr. Czucza János 20 kr. Vincze 10 kr. *Összesen 3 frt.*

A *15892.* sz. n. gy. íven: Mozgay Antal, köz- és váltóügyvéd Veszprémben *1 forint.*

A *18211.* sz. n. gy. íven. Gyűjtő: Povázsay Mihály, közs. jegyző Tót Komlóson 50 kr. A tótkomlósi takarékpénztár 2 frt. Ziguny György 30 kr. *Összesen 2 frt 80 kr.*

A *17074.* sz. n. gy. íven. Gyűjtők: Markó Irma és Lujza kisasszonyok, Nagy-Kanizsán. Markó Irma 1 frt. Markó Lujza 1 frt. Markó Antal és neje 1 frt. Kron Katalin 50 kr. Kemény Frigyes 1 frt. Prinz Józsefné 20 kr. Gerhauser Jenőné 50 kr. Saló József 20 kr. Novotny 20 kr. B. Mór 50 kr. Schall Miksa 1 frt. Krausz Samu 50 kr. Bölcskey Istvánné 50 kr. Kemény Jenő 1 frt. Hirt K. 50 kr. Walder 50 kr. Horváth 20 kr. F. De-

wath 20 kr. Ertmann R. 10 kr. Tscheik Gusztávné 20 kr. G. A. 50 kr. J. 30 kr. Dr. Gerő 50 kr. Dr. Schwarz 1 frt. Hauptmann 50 kr. Mahler Mór 50 kr. János 50 kr. Reiner 50 kr. Sp. 50 kr. Wicht 50 kr. Nagel 30 kr. Deutsch 20 kr. Klein Emil 20 kr. Vasuti 10 kr. Klein 20 kr. S. Gross 20 kr. Begenrieder Karoline 1 frt. Konrád Auguszt 50 kr. A. T. 50 kr. Kemény F. 20 kr. Manko 50 kr. *Összesen 20 frt.*

Számozatlan íven: Ballagi Mór *5 forint.*

Számozatlan íven: A Pécsi takarékpénztár *50 forint.*

A *2523.* sz. n. gy. íven. Gyűjtő: Mezey Rózsa Szentesen. Mezey Mór 50 kr. Mezey Rózsa 1 frt. Garay Karolin 50 kr. Ifj. Parády Lajos 20 kr. N. N. 20 kr. N. N. 20 kr. Kádár 20 kr. Dr. Keilinger 20 kr. Dr. O . . . y 20 kr. Schweiger Hermin 25 kr. Várady Lajos 20 kr. Kecsk 30 kr. A. Károly 20 kr. Soós Bertalan 20 kr. Kovács Pál 20 kr. Fort G. 20 kr. Pap B. 20 kr. Ruborszky J. 20 kr. *Összesen 5 frt 15 kr.*

A *2562.* sz. n. gy. íven: Kund Endre hivatalnok, Budapesten *2 forint.*

A *2839.* sz. n. gy. íven: Pataky Tinka, M.-Sáros on *1 forint.*

A *2870.* sz. n. gy. íven. Gyűjtő: Góth Lujza k. a. Herkulesfürdőn 1 frt. 50 kr. Nuszbaum K. 50 kr. Dercsényi Kálmán 1 frt. Kugler Pista 1 frt. Góth Anna 20 kr. Tatnen György 80 kr. Marx Eno 1 frt. Smidt E. 1 frt. Krista Pál 1 frt. W . . . g 1 frt. Dr. Németi 1 frt. *Összesen 10 frt.*

A *3071.* sz. íven: Dr. Haag Ödön ügyvéd, Budapesten *1 forint.*

A *3549.* sz. n. gy. íven. Gyűjtő: Tokay Erzsike, Szegeden 1 frt. Korba Viktor 1 frt. Rozinszkyné 1 frt. Schröder Aranka 1 frt. *Összesen 4 frt.*

A *3686.* sz. n. gy. íven. Gyűjtő: Senger Ferencz építőmester, Budapesten 2 frt. Bäck Jánosné 1 frt. *Összesen 3 frt.*

A *4041.* sz. n. gy. íven. Gyűjtő: Stoicáné Fábián Mária tanítónő, Bánát-Ujfalun. Rudnya Vazul 50 kr. Győry F. 10 kr. Kittkár 20 kr. Roskulicz Zsófia 50 kr. Jovanovits György 10 kr. Alexits György 50 kr. Alttics M. 20 kr. Alexics Hajnalka 1 frt. Jovanovic A. 10 kr. Gáspár János 20 kr. Rusovan Liubitia 10 kr. Roskuleti Adél 50 kr. Roskuleti Marta 10 kr. Taumara Terka 20 kr. Klein 20 kr. Koan Jakab 10 kr. Lőwy Kóbi 20 kr. N. N. 5 kr. Ratu Vaszilie 20 kr. Persa Guguliánu 30 kr. Wieg Herman 10 kr. Csetefalvi Csete Janka 30 kr. Seilner Antal 30 kr. Krammer Róbert 20 kr. Novakovits V. 20 kr. J. Sigmund 1 frt. A. Popu 20 kr. Popu Mária 20 kr. Stoicáné Fábián Mária 1 frt. *Összesen 8 frt 85 kr.*

A *4063* sz. n. gy. íven. Gyűjtő: Ujházy László népisk. igazgató, Szolnokon 50 kr. Az V-ik oszt. tanulói: Grünwald Adolf 7 kr. Hajós Gyula 4 kr. Véninger György 2 kr. Molnár Lajos 20 kr. Mester József 5 kr. Móra Mihály 3 kr. Nagy Lajos 6 kr. Kmeth János 2 kr. Ludvig János 3 kr. Turcsányi Antal 11 kr. Herédi István 3 kr. *Összesen 1 frt 16 kr.*

A *4077.* sz. n. gy. íven. Gyűjtő: Vajna Sándor felső népisk. igazg., Szászvárosban 1 frt. A növendékek közül adakoztak: Sztáncsay Piroska 20 kr. Deák Adél 20 kr. Lájbli Irén 20 kr. Dósa Aranka 20 kr. Szathmáry Málvin 20 kr. Pap Amália 10 kr. Hermann Ilona 10 kr. Jakab Mari 10 kr. Schiel Irma 20 kr. Vitus Ida 10 kr. Makkay Margit 20 kr. Pack Erzsi 10 kr. Goldstein Jenni 10 kr. Barcsay Anna 20 kr. Bartha Bella 20 kr. Hirn Teréz 10 kr. Bőhm Etelka 10 kr. Kootz Mari 20 kr. Ábrahám Lujza 10 kr. Csiki Róza 20 kr. *Összesen 4 frt 10 kr.*

A *4353.* sz. n. gy. íven. Gyüjtő: Giusti Antónia, Mármaros-Szigeten. N. N. 2 frt. N. N. 50 kr. —?— 50 kr. M. A. 1 frt. Irma 50 kr. N. N. 50 kr. Dr. Sz. 1 frt. Kürthy Ilonka 20 kr. Ginsti Antonia 1 frt. *Összesen 7 frt 20 kr.*

A *4355.* sz. n. gy. íven. Gyüjtő: Dr. Gindele Jenő, kir. ítélő táblai fogalmazó, Budapesten 1 frt. Gindele Géza 1 frt. *Összesen 2 frt.*

A *4466.* sz. n. gy. íven: Girsik Hermin nevelőnő 2 frt. Girsik Malvin, nevelőnő 2 frt. *Összesen 4 frt.*

Az *5115.* sz. n. gy. íven. Gyüjtő: Feketéné Bartal Etel tanitónő, Dicső-Sz.-Mártonban 2 frt. Apáthy Juliska 1 frt. Horváth Róza 1 frt. Petrits Mariska 50 kr. *Összesen 4 frt 50 kr.*

Az *5211.* sz. n. gy. íven. Gyüjtő: Tchida Mariska, Pakson 1 frt. Dr. Flatt Gaston 5 frt. Altheim Antal 1 frt. Schweiger Ferencz 1 frt. Cs. S. Székesfehérváron 1 frt. O. G. 1 frt. N. N. 1 frt. *Összesen 11 frt.*

Az *5267.* sz. íven: Bretz Berta, szarvasi tanítónő *2 forint.*

Az *5532.* sz. n. gy. íven. Gyüjtő: Divéky Viktoria tanítónő, Zubrohlaván 4 frt. Gazda Róza 1 frt. N. N. 1 frt. Divéky Lujza 1 frt. Divéky Emilia 1 frt. Olejnik Ágnes 1 frt. Olejnik Ernesztin 1 frt. Wichs Lotty 1 frt. *Összesen 11 frt.*

Az *5545.* sz. n. gy. íven. Gyüjtő: Stoicáné Fábián Mária. Popu A. 20 kr. Ehrlich Antal 25 kr. Novakovits Viktoril 25 kr. Odry Dániel 25 kr. Gál Albert 25 kr. Stoján Mór 20 kr. *Összesen 1 frt 40 kr.*

Az *5598.* sz. n. gy. íven. Gyüjtő: Freund Vilma, főv. tanítónő 1 frt. Freund Etelka 20 kr. Mendelényi Vilmosné 20 kr. Baumann Imréné 20 kr. Hüttner Brunó 10 kr. Kühne Gusztáv 10 kr. Hosszú Károlyné 1 frt. Hötzel Irma 10 kr. Hötzel Fáni 10 kr. Rehák Erzsi 20 kr. Opravill Margit 20 kr. Markel Antónia 10 kr. Glinczky Matild 25 kr. Barlay Irén 10 kr. Baumgarten Anna 20 kr. Lakatos Gyuláné 50 kr. Grossinger nővérek 1 frt. N. N. 45 kr. *Összesen 6 frt.*

Az *5677.* sz. n. gy. íven: Glóger Antónia, főv. tanitónő 2 frt. Buzárovits G. Esztergomban 1 frt. *Összesen 3 frt.*

Hanthó Ilona aradi tanítónő *5777.* sz. ívén. Gyüjtött: Nigrinyi Vilma, Battonyán. Lukács Kövér Jerókiáné 2 frt. Özv. Lipcsey Lászlóné 2 frt. Özv. Buzáth Mártonné 1 frt. Buzáth Mariska 20 kr. Buzáth Jolán 20 kr. Lipcsey Irma 40 kr. Lipcsey Gyula 30 kr. Mogyoróssy Elekné 1 frt. Dr. Asbóth Albert 1 frt. Bánfi Béla 1 frt. Bánfi Ákos 20 kr. Bánfi József 20 kr. Bánfi Móricz 20 kr. Vidiczkey Emilia 60 kr. Papp Józsefné 50 kr. Hegyessy Irénke 30 kr. Lakatos Lajosné 1 frt. Sejfent Aranka 50 kr. Seifert Anna 50 kr. Kövér Jolán 20 kr. Kövér Margit 20 kr. Kövér 20 kr. Asbóthné 1 frt. Asbóth Gusztáv 1 frt. Dedinszky Gyuláné 1 frt. Vertán Viola 1 frt. Özv. Nigrinyi Lajosné 1 frt. Nagy Dorner Irén 1 frt. Lipcsey László 20 kr. Nigrinyi Riza 10 kr. Zelenka Jánosné 20 kr. Zelenka Jolán 10 kr. Nigrinyi Irma 10 kr. Bóka Lucza 10 kr. Pacsika Erzsébet 10 kr. Nigrinyi Vilma 1 frt. N. N. 10 kr. x. y. 10 kr. Feigler J. 10 kr. Urai M. 10 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 22 frt 10 kr.*

Az *5976* sz. íven. Gyüjtő: Bogáry Milli, Oroszlámoson. Bogáry Pál 1 frt. Nagy Péter 1 frt. Peischal József 1 frt. Bogáry Milli 1 frt. Grieffhier M. 50 kr. Aberle Emilia 50 kr. Kascsenitsné 1 frt. Lallis 1 frt. Dr. Teger József 1 frt. Leisz Lajos 1 frt. Volk Mihály 1 frt. Rácz Teréz 50 kr. *Összesen 10 frt 50 kr.*

Az *5982.* sz. n. gy. íven. Gyűjtő: Kallinger Erzsébet, főv. tanítónő 2 frt. Viszmüller Amália 1 frt. Bereznay Istvánné 2 frt. Csery Krisztina, főv. tanitónő 2 frt. Szita Ida, főv. tanitónő 1 frt. Hanskarl Sándorné 1 frt. Guary Etelka, főv. tanitónő 1 frt. *Összesen 10 frt.*

A *6017.* sz. n. gy. íven. Gyűjtő: Kassa Matild tanítónő, Kis-Várdán 2 frt. X. Y. társalkodó valahol 1 frt. Kovács István 1 frt. Soltész Emilné 1 frt. Somlyódy Mariska 1 frt. Saway Jánosné 1 frt. Kovács Mária 1 frt. Bántrthné 1 frt. Virágh Bálintné 1 frt. Özv. Ruthner Jánosné 1 frt. Részler Hrabovszky Cornélia 1 frt. *Összesen 12 frt.*

A *6108.* sz. íven: Kolacskovszky Elza, kassai polg. isk. tanítónő *10 forint.*

A *6217.* sz. n. gy. íven. Gyűjtő: Kropacsek Róza tanítónő, M.-Pécskán. Dr. Szabados József 2 frt. Stőger Anna 60 kr. Roosz Mátyás 30 kr. Braun Béniné 30 kr. Borsos Jánosné 30 kr. Zdrahál Ferenczné 1 frt. Bojos Mátyásné 1 frt. Fikker József 1 frt. Farkas Sándor 1 frt. Issekucz Mihály 1 frt. Pass Károly 50 kr. Kropacsek Róza 50 kr. *Összesen 9 frt 50 krajczár.*

A *6242.* sz. n. gy. íven. Gyűjtő: Kutka Mária, polg. isk. tulajd. Verseczen 10 frt. Özv. Podhajeczky Berta 50 kr. N. N. 40 kr. Kanizsa Terézia 1 frt. Szklenkayné 50 kr. *Összesen 12 frt 40 kr.*

A *6716.* sz. íven: Özv. Perényi Mártonné, főv. tanítónő *50 forint.*

A *6723.* sz. n. gy. íven. Gyűjtő: Petrásch Józsa, temesvári tanitónő 1 frt. Krecsmáry Viola 1 frt. Brez Jolán 1 frt. Feld Franciska 50 kr. Vedy 1 frt. Schlosser 1 frt. Bruch József 1 frt. Németh József fölsz. püspök, Temesváron 25 frt. *Összesen 31 frt 50 kr.*

A *6736.* sz. íven: Peycha Anna főv. km. tanítónő *3 forint.*

A *6865.* sz. n. gy. íven: Riecsánszky Matild áll. tanitónő, Mosóczon *3 forint.*

A *7038.* sz. n. gy. íven: Szalkay Matild. főv. tanítónő *2 forint.*

A *7044.* sz. n. gy. íven. Gyűjtő: Szarvassy Margit, kecskeméti polg. isk. tanitónő 2 frt. Dömötör Krisztina 2 frt. Halmos Erzsi 2 frt. *Összesen 6 frt.*

A *7413.* sz. n. gy. íven. Gyűjtő: Vandrák Vilma, eperjesi tanítónő 1 frt. Holenia Gyuláné 50 kr. Mandics Edéné 1 frt. Podraczky János 1 frt. Özv. Linkesch Samuné 1 frt. Klefner Berta 1 frt. Rődler Cornélia 1 frt. Tutko Jenny 1 frt. Bosnanetz 1 frt. Thoor Gyula 3 frt. *Összesen 11 frt 50 kr.*

A *9446.* sz. n. gy. íven: Széki Elemér gymn. tanár, Gyönk *50 kr.*

A *11389.* sz. n. gy. íven: Maurer Adolf könyvkeresk., Kassán *5 frt.*

A *12483.* sz. n. gy. íven. Gyűjtő: Oláh Károlyné tanítónő, Szabadkán 2 frt. Özv Vogrits F.-né 10 kr. Váli Antalné 20 kr. Gálfy Györgyné 1 frt. Sebők Mihályné 50 kr. Özv. Sárcsevits Mártonné 20 kr. Jakobcsics Imréné 50 kr. Özv. Tikvitzky Józsefné 50 kr. *Összesen 5 frt.*

A *13496.* sz. n. gy. íven: Márkus Irma, főv. tanítónő *1 frt.*

A *13515.* sz. n. gy. íven: Stabisevszky Irma főv. tanítónő *1 frt.*

A *13703.* sz. n. gy. íven: Nagy Celeszta, Mármaros-Szigeten *2 frt.*

A *13939.* sz. n. gy. íven. Gyűjtő: Szillené Sztranyovszky Katalin, áll. fels. l. isk. tanítónő, Nagy-Kikindán. Németh Ilona 20 kr. Németh Margit 20 kr. Németh Klemmike 10 kr. Németh Antalné 1 frt. Sziller Károly 50 kr. Szillerné Sztranyovszky K. 1 frt. *Összesen 3 forint.*

A *16303.* sz. n. gy. íven. Gyűjtő: Schára Tatay Vilma Szt.-Lőrinczen 1 frt. Göttmann Tatay Ilka 1 frt. Kovács László 1 frt. Cséry Lajos 2 frt. Tatay Janka 1 frt. *Összesen 6 forint.*

A *18070.* sz. n. gy. íven. Gyűjtő: Domahidy Ferencz, Szatmár m. főispán, Nagy-Károlyban 2 frt. Domahidy Ferenczné 2 frt. Bottka Béla 2 frt. Zanáthy Ferencz 1 frt. Gönyei Anna 1 frt. Pekáry Mór 1 frt. Uray Józsefné 1 frt. M. József 1 frt. Serly Károly 1 frt. Vállyi János 1 frt. *Összesen 13 forint.*

A *201.* sz. n. gy. íven. Gyűjtő: Soós Ilona 1 frt. Flovenszky János 1 frt. N. N. 1 frt. *Összesen 3 forint.*

A *223.* sz. íven. Gyűjtő: Krugstein Regine Nagyváradon 2 frt. Berger Jenő 2 frt. Jó kedvből 2 frt. *Összesen 6 forint.*

Az *550.* sz. íven. (Régi gy. ív). Gyűjtő: Pucher Józsefné Budapesten. Piszturnyi Lajos 5 frt. Drohvits György 10 frt. H. Heim 5 frt. Horváth József 2 frt. Csik József 5 frt. Schultz Hr. 2 frt. Müller 10 frt. Schlich 5 frt. Böhm József 2 frt. Carl Humayer 5 frt. Busbach Rezső 5 frt. R. Scholz 5 frt. Árkai Sándor 5 frt. Zellerin Mátyás 5 frt. *Összesen 75 forint.*

Az *520.* sz. íven. (Régi gy. ív). Gyűjtő: Quirsfeld Irén. Quirsfeld Ferenczné 2 frt. Özv. Brózikné 1 frt. Flier Istvánné 1 frt. Quirsfeld Irén 1 frt. Kiss Margit 20 kr. Quirsfeld Ilon 80 kr. *Összesen 6 forint.*

Az *1266.* sz. íven. Gyűjtő: Neumann Róza Debreczenben. Szabó Mihály 1 frt. Kuczik Erzsike 1 frt. Czahari Dániel 50 kr. Dr. Wirth 50 kr. Ifj. Kuczik Gáborné 50 kr. Bánki 50 kr. Konrád Jánosné 20 kr. Lampehl Frigyesné 50 kr. Magyar Gáborné 2 frt. Törő Lina 40 kr. Vilmos Lajosné 40 kr. N. N. 1 frt. Boruzs Imréné 20 kr. Nagy László 20 kr. *Összesen 8 frt 90 kr.*

Az *1417.* sz. gy. íven. Gyűjtő: Csánky István Muzslán. Csánky István, jegyző 5 kr. Hirsch Gyula 4 kr. Paulovits Mihály 5 kr. Endrődy Gyula 10 kr. Kamiss Gyula 10 kr. Wargha Nándor 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 20 kr. N. 20 kr. Csejezi 3 kr. M. S. 10 kr. Szentmihályi 5 kr. Paul János 10 kr. Schwartz Simon 10 kr. *Összesen 1 frt 32 kr.*

Az *1425.* sz. íven. Gyűjtő: Csörföly Lajos Tótkomlóson 30 kr. Lehoczky János 20 kr. Krausz Lázár 10 kr. G. P. 10 kr. N. N. 20 kr. Ch. 20 kr. B. H. 20 kr. N. N. 10 kr. Horváth Samu 40 kr. Csörföly Lajosné 20 kr. *Összesen 2 forint.*

A *2359.* sz. íven. Gyűjtő: Bobula Mariska Budapesten *1 forint.*

A *2705.* sz. íven. Gyűjtő: Klein Jakab Szolnokon. Schwartz Albert 20 kr. Krienbam 20 kr. Hajduska József 20 kr. Egressy István 20 kr. Steinberger 20 kr. Ivantsek 20 kr. Kerényi Ferencz 20 kr. Krausz Mór 20 kr. Sontagh Móricz 20 kr. Krausz M. 20 kr. Roth Zsigmond 10 kr. Barta László 10 kr. Glück Vilmosné 20 kr. *Összesen 2 frt 40 kr.*

A *2827.* sz. íven. Gyűjtő: Mencze Ida Debreczenben 1 frt. Springer József 1 frt. Schöfer Nándorné 1 frt. Dr. Legányi Gyuláné 1 frt. *Összesen 4 forint.*

A *2972.* sz. íven. Gyűjtő: Zalay Mártonné Debreczenben 5 frt. Zalay Márk 2 frt. Fábián Lajos Mór 2 frt. Dr. Szántó Sámuel 1 frt. Szojka Gyula 1 frt. Homercz János 1 frt. Tóth Béla 1 frt. Békessy Lászlóné 1 frt. Farkas Mórné 1 frt. Sz. és K. 50 kr. Tikos Istvánné 1 frt. Varga Károlyné 2 frt. Zalay Paula 1 frt. *Összesen 19 frt 50 kr.*

A *3224.* sz. íven. Gyűjtő: Marosán Mariska Máramaros-Szigeten. Guszti 50 kr. Dr. Pap Józsefné 50 kr. Nagy Györgyi 50 kr. Huber Rudolfné 50 kr. Hoffmann Jenő 50 kr. Ács Berta 50 kr. Klein Dávid 30 kr. Jörg Lujza 20 kr. R. Sámuel 30 kr. Hoffmann S. 25 kr. Novák Aladár 50 kr. Pall Gerő 50 kr. X. Y. 50 kr. Ágoston Sándorné 50 kr. Hollósy Erzsi 50 kr. Kaufmann Ábrahám 25 kr. Hatpertné 1 frt. Torrovics Zachariás 2 frt. Tauben Lázár 40 kr. Hegyessy Stefánia 30 kr. Poll Joáchim 50 kr. Marosán Mariska 50 kr. *Összesen 11 frt 50 kr.*

A *3129.* sz. íven. Gyűjtő: Kaczér Sarolta okl. tanítónő Budapesten *2 forint.*

A *3641.* sz. íven. Gyűjtő: Neumann Lenke Debreczenben. Neumann Samu 1 frt. N. N. 50 kr. Bonyász Erzsike 40 kr. Tafa Lina 20 kr. Dömők Irénke 30 kr. Dr. Hegedüs Pál 1 frt. N. N. 20 kr. Sándor 40 kr. Győry 1 frt. Örvényi Ottó 1 frt. Sporni Gyuláné 40 kr. Báthy Teréz 20 kr. Prohaszka Jenő 30 kr. *Összesen 6 frt 90 kr.* 15 kr. postadíj levonással *összesen 6 frt 75 kr.*

A *3875.* sz. íven. Gyűjtő: Koós Ferencz, kir. tanácsos és tanfelügyelő. A brassómegyei tanító-egylet *1 forint.*

Számozatlan n. gy. íven: A magyar országos központi takarékpénztár Budapesten *25 forint.*

Számozatlan n. gy. íven: Előry Farkas Kálmánné Budapesten 5 frt. Előry Farkas Kálmán, cs. k. udvarnok, 5 frt. *Összesen 10 forint.*

A *3503.* sz. íven: Rakovszky, földbirtokos *2 forint.*

A *4018.* sz. íven. Gyűjtő: Szabó Károly, kir. tanfelügyelő, Sopronban. Szabó Károly 1 frt. K. Jágócsy 30 kr. Fehér Péter 20 kr. H. Zs. 30 kr. B. P. 20 kr. Kiss Péter 21 kr. Brün Mór 20 kr. Hatvan Ferencz 20 kr. *Összesen 2 frt 61 kr.*

A *4088.* sz. íven: Zagróczky Gyula, tanfelügyelő, M.-Szigeten *5 forint.*

A *4366.* sz. íven. Gyűjtő: Girókuthy Ferenczné Budapesten. Kégl Julia 5 frt. *Összesen 5 forint.*

A *4477.* sz. íven. Gyűjtő: Madarassy Róza Ó-Gyallán. Konkoly Miklósné 1 frt. Konkoly Miklós 1 frt. Madarassy Róza 5 frt. Ghyczy Vilmosné 1 frt. N. N. 40 kr. Balogh Kálmánné 2 frt. Ocsvay Ágoston 2 frt. N. N. 25 kr. Végh Adélka 1 frt 35 kr. *Összesen 14 forint.*

A *4767.* sz. íven. Gyűjtő: Szaplonczay Margit Nagy-Mihályban. N. N. 1 frt. Szaplonczay Miklósné 1 frt, Szabó Sándor 1 frt. Lator Sándor 1 frt. Nyegre László 1 frt. Kutka 2 frt. Ágoston Lajos 1 frt. Anbenilka Lászlóné 2 frt. Duliskovich Mihály 1 frt. *Összesen 11 forint.*